

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

22 (451), 29 травня — 4 червня 2008

У НАШОМУ ПРАЦЬОВИТОМУ НЕЛУКАВОМУ ПЛЕМЕНИ...

Лідія РИБЕНКО, м. Рівне

Кожна країна в нашій уяві має свій образ — на це працюють стереотипи, які складаються через почуте, прочитане, побачене на екрані, оформлення яких довершує фантазія. Мабуть, для більшості іноземців образ України не надто привабливий з огляду на Чорнобиль, на наші злидні, наслідок яких — численні заробітчани, на наші внутрішні міжпартійні та міжкланові скандали. Це накладає чорну барву і на пресвітлий лик неньки-України у каліновому вінку на рахманих землях, виплеканий у серцях самих українців-патріотів.

Авторку ж переслідує видиво: десь там, в одному з шарів Шаданакара, в інфрафізичних підземеллях, намагається звільнитися душа України від нещадних терзань уїзраора — агресивної демонічної сутності, трансфізичного носія великодержавності, породженого не лише для захисту власної держави (не народу чи країни, а саме державницької машини), а й для нападу на сусідні. Розлючений тим, що вона (Україна) спромоглася вислизнути з його шупалець, він не може змиритися із втраченою і повсякчас намагається затягнути її знов у своє лоно. Навіть якщо візії Даниїла Андреева (а саме його "Троянда світу" навіяла таку фантазмагорію) — плід його власної уяви, все одно макабрична картинка до певної міри відповідає суті: душу України справді терзають, однак не лише уїзраори зовнішні, а й "свої", внутрішні — такі собі уїзраорики, які вгніздилися в тіло України і п'ють її соки.

Забагато містики, скажете ви. На це можна відповісти: хто знає, що таке реальність, і скільки у ній містики? Тож без звернення до певних ірраціональних понять авторка не мислить відповіді на запитання.

А запитання просте до наївності: як сталося, що українці опинилися в такій... Тут кожен може вставити власне означення: дірі, пастці, ямі — залежно від усвідомлення місця, де він перебуває; думається, що багато хто вдається до більш мальовничих та енергійних синонімів.

Запитання просте, а ось відповідь... Чи, може, не там шукаємо? Вдаємося до суперскладних економічних аналізів з емпіричними формулами, схемами, діаграмами, порівняльними таблицями, а вона, відповідь, тим часом лежить в іншій площині. Пам'ятаєте, як ламали, було, голови над арифметичною задачкою, аж доки не осяяло: та її ж елементарно розв'язати методом алгебри! Ввів "іксик" — і за мить є правильний розв'язок!

То, може, абстрагуватися від очевидних і намацальних реалій, виламатися за їхні межі, й там, в іншому вимірі — духовному — шукати істину? А орієнтиром слугуватиме поняття "народний дух", який, за Миколою Костомаровим, — першооснова історичного розвитку, і до пізнання якого має спрямовуватися історія народу. Чи від початків його дарував Бог у готовому вигляді тому чи іншому народові, а чи склався він у процесі розвитку цього народу залежно від географії, обставин, сусідів тощо — про це писано-переписано, прочитати б Бердяєва, але те за про національний характер — не хибна.

Тож, як і окремі люди, нації більш чи менш обдаровані у певній сфері. До прикладу, на українців, націю мрійників-хліборобів, аж ніяк не можна погіршити, що вони геніальні у гондлярстві чи крутійстві. Це і є ключові слова — той згаданий "ікс". Тож поміркуймо. Оскільки оприлюднено списки найбагатших громадян України, проаналізуймо і здивуймося, чому так непропорційно мало в них представників корінної нації? Особи у згаданому списку, наскільки відомо (чи, може, авторка помиля-

Художник Феодосій Гуменюк

ється — у такому випадку вона з задоволенням просить вибачення), не отримували Нобелівських премій чи мільйонних гонорарів в інтелектуальній або мистецькій сфері, і перший мільйон (саме той, про який агули бізнесу просять не розпитувати) вони заробляли на бізнесових орбітах — і тут саме час підставити наш "ікс": завдяки гондлярству і крутійству.

Тож відповідь на поверхні. Тобто ще на початках, коли українці у стані ейфорії розмахували національними стягами, святкуючи Незалежність, їхні співгромадяни іншої крові з притаманною їм на генному рівні метикуватістю вже прокручували перші оборудки, заробляючи мільйони. Наявність серед них нашого брата зумовлена різними випадковостями й обставинами; зрештою, є й серед автохтонів талановиті від природи гондлярі — проте їх у нашому працювотому й нелукавому (в масі своїй) племені негусто: хлібороб, закорінений у землю й прив'язаний до неї, хоч для рентабельності господарки й мусить бути практичним і враховувати багато факторів, однак передовсім покладається на власні руки й працю, і ця сфера діяльності докорінно відмінна від, наприклад, лихварства, де мізки повинні працювати у зовсім іншому напрямі. І так упродовж віків: одні нації вдосконалювалися в хліборобстві, інші — у лихварстві. То чи може нація землеробів конкурувати в бізнесі (нечистому!) з нацією лихварів? Або ж із нащадками ординців-загарбників, для яких земля — лише поверхня, якою мчать вони на своїх прудконогих конях у ненаситному бажанні відняти все в автохтонів, сплюндрувати, вичавити всі соки з землі, до якої їм діла нема?

Ось звідки низький відсоток серед українських мільярдерів етнічних українців. І на це ремствувати нічого — адже смішно потрясати кулаком у небо, що воно заливає нас дощем. І якщо Бог дав різні таланти різним націям, то замість скиглити час отямитися і протиставити їхнім талантам, цінностям наші, завдяки чому ми й вижили упродовж століть, незважаючи на потужні хвилі завойовників-колонізаторів, які заливали по вінця наші землі.

Але передусім слід вдатися до давнього звичаю наших предків: проблеми громади розв'язувати на вічах, а отже, на очах усіх, керуючись справедливими законами. Наш народ сказав: громада — великий чоловік. Найвище віче — Верховна Рада — стане таким лише після повернення до мажоритарної системи. Усі це розуміють, але нога — на гальмі...

І все-таки в повітрі витає щось поки що ледь вловиме. Мабуть, це починає струменіти обурення українців, які потроху спам'ятовуються від підступних ударів нижче пояса, витирають сльози, крізь які навколишнє бачили спотворено, і починають шукати протидії беззаконню. Один із варіантів — створення, наприклад, громадської ради міста з очільників різних громадських організацій, партій, об'єднань тощо, які виносять на розгляд найпекучіші проблеми.

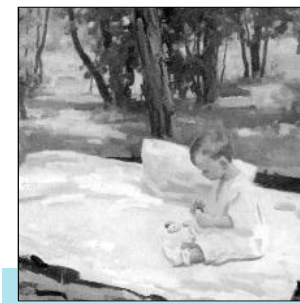
До речі, таку раду створено в Рівному, вона вже кілька разів збиралася, розглянула низку питань, написала відповідні звернення. Відчувається, що це сила. Щоправда, потенційна. Повірю, що дієва, лише після того, як, приміром, з міста цезнуть гральні автомати, проти яких вона виступила.

ДО 140-РІЧЧЯ "ПРОСВІТИ"

5

ОКРЕМИЙ ДЕНЬ В КАЛЕНДАРІ

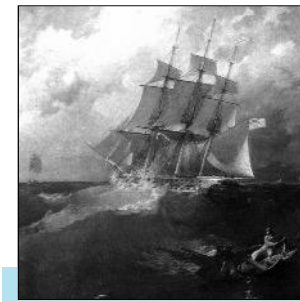
7

"В СІМ'І ВОЛЬНИЙ, НОВИЙ"

9

МИТЦІ РОДУ БОРИСПОЛЬЦІВ

11

Добровільні пожертви "На Кобзареву Церкву": МБФ "Українська Родина" Р/р № 26045200145101 в Подільській філії АКБ "Київ", МФО 320401 ЗКПО 21709106

Андрій ЛОЗОВИЙ

Киїани обміняли Черновецького на... Черновецького. Попри те, що чинний міський голова очікувано переміг, ситуація у владних колах української столиці, ймовірно, зміниться. За прогнозами експертів, коаліційну більшість у майбутній Київській міській раді створять Блок Леоніда Черновецького, Блок Литвина, “Громадський актив Києва” та Блок Миколи Катеринчука. Відтак невдовзі відбудеться перерозподіл посадових крісел. Цікаво, однак, кому віддадуть місця заступників голови КМДА та хто стане секретарем Київської міської ради. Оточення формує короля. Сьогодні характерне явище — неофеодалізація, що полягає у зростанні ролі та посиленні автономності місцевих влад, а Київ набуває рис держави в державі. Отже, на столицю чекають зміни.

Позачергові вибори Київського міського голови та міськради ініціював Блок Юлії Тимошенко, і 121 березня Президент України Віктор Ющенко підписав відповідний указ. Леонід Черновецький навдивовижу легко погодився на вибори — і Київ перетворився на музей політехнологій під відкритим небом. Офіційних результатів поки що не оголошено, проте можна впевнено стверджувати, що наслідки цих виборів вплинуть на політичну ситуацію в країні.

За попередніми підсумками, серед кандидатів на посаду мера Леонід Черновецький лідирує з результатом 36,85 % голосів виборців, Олександр Турчинов набирає 18,64 %, Віталій Кличко — 17,77 %, Віктор Пилипишин — 6,55 %, Микола Катеринчук — 4,33 %, Василь Горбаль — 2,5 %, Олександр Омельченко — 2,7 %, Олег Тягнибок — 1,35 %, Олександр Пабат — 1,28 %.

На виборах до Київської міської ради Блок Леоніда Черновецького здобув 30 %, БЮТ — 22,45 %, Блок Кличка — 10,52 %, Блок Литвина — 8,08 %, “Громадський актив Києва” — 5,8 %, Київське міське відділення Партії регіонів — 4,05 %, Блок Миколи Катеринчука — 3,99 %.

Деяким політичним силам не поталанило потрапити до столичної міськради: Блок Олександра Омельченка отримує 2,3 % голосів виборців, Київський міський комітет Комуністичної партії України — 2,2 %, Київська міська організація

ЩО НАМ ОБІЦЯТИМУТЬ ДАЛІ?

Всеукраїнського об’єднання “Свобода” — 2,08 %, Блок “Наша Україна—Народна Самооборона” — 1,99 %.

Остаточні підрахунки навряд чи суттєво змінять становище, тож можна робити висновки.

Не слід відкидати можливість визнання виборів недійсними, оскільки результати та блокування Київської міської ради, оскільки опозиційний досвід Тимошенко та її креатив у боротьбі з опонентами може вкотре здивувати. А Юлію Володимирівну, поза сумнівами, не влаштувають такі результати, враховуючи те, скільки зусиль пані прем’єр-міністр та БЮТ доклали заради проведення дострокових виборів, популяризації свого об’єднання та Олександра Турчинова зокрема. А Леонід Михайлович, незважаючи на відрив від решти кандидатів, не влаштує дуже багатьох громадян. Український народ вже стомився від політичної нестабільності, суб’єкти влади це розуміють, а ймовірність позачергових виборів до Верховної Ради поважають прагнення політиків нарешті розставити крапки над “і” хоч у Києві.

Тому спробуємо проаналізувати, яким буде склад міськради столиці. Про вірогідну коаліцію вже згадували, і ніхто не здивується, якщо до більшості примкнуть депу-

тати з різних фракцій. В Україні це доволі поширене явище.

Лідером опозиції, яку складуть БЮТ та Блок Кличка, стане Юлія Тимошенко. Політологи передбачають, що позиція Партії регіонів у новому скликанні буде така сама, як і в попередній каденції міськради. Себто регіонали не стануть частиною більшості, але й не поводитимуться як опозиція.

Тож можна відзначити ще більшу деідеологізацію Київської міськради, оскільки цього разу жодна сила, що однозначно позиціонує себе як ліва чи права, не пройшла. У найбагатшому місті України перемагають центристські погляди або лобіюванню столичного бізнесу найзручніше прикриватися центризмом, використовуючи водночас ситуативно вигідні ліві та праві гасла. Досить високі результати отримали й дві протилежні за поглядами партії: ВО “Свобода” та КПУ. Згідно з результатами одного з авторитетних екзит-полів, команда Олега Тягнибока навіть мала потратити до міськради, але цього не сталося.

З-поміж сил, що не набрали 3 %, варто виділити Блок “Наша Україна—Народна Самооборона”. Існують різні точки зору, чому структура з третьою за чисельністю фракцією у Верховній Раді цього разу опинилася поза Київрадою.

Основна причина в тому, що відгалужені від НУНС Блок Миколи Катеринчука та Блок Олександра Омельченка просто “з’їли” електорат тих, від кого відкололися. Нераціональні дії Секретаріату Президента спровокували низьку підтримку киян — таку думку відстоює директор Агентства моделювання ситуацій Віталій Бала. Тим часом голова Секретаріату Президента Віктор Балаго доводить, що передумова поразки “Нашої України” — у конфронтації всередині коаліції БЮТ — НУНС. Блок Юлії Тимошенко стверджує, що насправді програв “Нашої України—Народної Самооборони” спричинили дії Президента. Перший віце-прем’єр Олександр Турчинов, якому вдалося здобути “срібло” на мерських перегонах та потужно розрекламувати себе як “найкраще, що є у БЮТ”, заявив “Українській правді”, що вибори зафіксували втрату довіри до Віктора Ющенка через подвійні стандарти першої особи держави і його Секретаріату. А народний депутат від БЮТ Володимир Полохало висловився так: “Тепер Ющенко сміливо може пропонувати Черновецького у лідери НСНУ”.

Якщо розглядати брудну виборчу кампанію мера та міськради Києва, сповнену брехні, фальші, масових підкупів та жорстоких ілюзій, кризь призму наближення президентських виборів, а, може, й дострокових парламентських, то стає лячно за нехтування політиками реальних потреб та інтересів українського народу, зневагу до нього, вираженої спробою відібрати електоральне право, підсунувши йому гроші, продукти та обіцянки на межі наукової фантастики, як кажуть у народі: “Обіцянки-цяцанки — а дурневі радість!” У яких же благах найближчого майбутнього нас переконаватимуть кандидати на посаду Президента України в разі їхньої перемоги?!

Нам лишилося чекати, стежити за подальшим розгортанням подій та сподіватися на те, що скоро вся влада буде в руках відповідальних патріотів, яких щиро турбує доля Києва, кожного міста й села, всієї України.

Тим часом земля дорожчає...

Фото Олесея Дмитренка

ДІАГНОЗ

Петро МАСЛЯК,
просвітянин

Будь-яка держава існує за загальними законами суспільного розвитку. Вчені давно довели, що у будь-якій країні близько 30 % населення не здатні самостійно мислити. Така цифра приблизно однакова у США, Німеччині чи в Росії, Китаї або Україні. Такі люди існують не випадково. Вони потрібні для суспільства. І переробити їх неможливо. Вони не погані й не хороші, просто така їхня природа, тобто такими вони вродилися.

Відслідковуючи як науковець-аналітик попередні підсумки виборів мера Києва і Київської міської ради, хочу сказати про те, про що не пишуть і не говорять політологи. За Черновецького проголосувало все ті ж близько 30 відсотків виборців. Чи випадкова ця цифра? Напевно, ні, бо і на минулих виборах була такою самою. Знаючи деяких виборців пана мера, можна зробити висновок, що чинна в усіх розвинених країнах норма, за якою людина не обирають, якщо за неї проголосувало менше 50 відсотків виборців, цілком виправдана. Західні аналітики-жартуни навіть називають її “антидебільною”. Її вводять, щоб ці відомі науці 30 % населення не обирали для себе і для 70 % схильних до аналізу схожих на себе індивідів керувати країною чи містом.

Правдиві вибори мера засвідчили, що в Україні мером Києва, тобто столиці, інтелектуального центру держави, могла стати людина, за яку проголосувало менше як 10 % виборців. Мабуть, наші народні обранці концентрують у собі всі негативні риси електорату, який за них голосує. Тому нічого дивуватися, що наслідком “народного волевиявлення” стають бовдури найвищого гатунку. Вони — екстракт слабощавости і старечого маразму знаменитих 30 відсотків населення.

Чи потрібні були ці вибори? Так, потрібні. У суспільстві виріває думка про те, що нам потрібен не недолугий парламент чи місцева ще недолугіша рада, а лікар-реаніматолог. Лише діючи в режимі одноосібного керування державою, без багатомісячного маразматичного блокування трибуни, ця людина здатна кардинально змінити ситуацію в країні на краще. Цією людиною має бути чоловік чи жінка, яка не побоятися взяти на себе всю відповідальність у країні й забезпечити її від недолугого “волевиявлення” виборців, які самі собі ради не можуть дати, а їх примушують про щось думати. Думати для таких людей — найважча робота.

Наше суспільство розвивається семимильними кроками. Соціалісти не подолали і дво-відсоткового бар’єра. Майже зник НУНС. На межі — регіонали. Все це вказує на те, що мисляча більшість суспільства вже готова прийняти радикальні ідеї, партії й “лікаря-реаніматолога”. Ще трохи хаосу і безладдя в країні, відсутності боротьби з корупцією у вищих органах влади — і ми прийдемо до того, що для захоплення влади “лікареві-хірургу” буде досить на всю країну заявити про свої незворушні наміри навести в ній порядок.

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

ЗА ГРОШІ СПЛЯЧИХ УКРАЇНЦІВ

Усі неприємні події в Україні відбуваються на очах сонних українців, часто за кошти бюджету, адже більшість платників податків — етнічні українці. Ті, що підривають національні основи держави, демонструють неперевершене нахабство. Чому воно зростає? Завдяки дивній “толерантності” української влади, яка не сміє сказати “ні” тим, хто нахабніє з кожним днем.

Боятися проблем з енергоносіями, а ще більше — звинувачень у порушенні свободи слова, у наступі на толерантність, демократію, права людини, існують ще сотні інших формальних табу, якими, як червоними прапорцями вовка, спритні маніпулятори обставляють українську владу. Накладають пута і про всяк випадок б’ють під дихавку звинуваченнями у ксенофобії, антисемітизмі, гомофобії, утисках меншин і забороні російської мови. Скоро держава опиниться в комедійній ролі унтер-офіцерської вдови, яка сама себе відшмагала. А й справді, хіба не самобичування — відкриття пам’ятників Катерині II?

Чимало українських партій відверто порушує Конституцію, принаймні її 10 статтю, а Міністерство юстиції не бачить підстав скасування їхньої державної реєстрації. Ще трохи — і чаша самонеповаги буде переповнена, а реагувати ніби запізно. Почнуться вже інші звинувачення

у відповідь — переслідування інакодумців, державний тероризм, насильницька українізація... Останнє звучить дивно: нормальний європейський конституційний обов’язок громадянина — знати державну мову і послуговуватися нею — хтось представляє як державне насильство! А те, що значна кількість чиновників, суддів, прокурорів і міліціонерів разом з мером столиці послуговуються чужою мовою в спілкуванні з українськими громадянами — це нормально? А збір підписів за продовження перебування на нашій території Чорноморського флоту Росії всупереч Конституції — це законно? Можна не сумніватися, що на це питання вже є відповідь — мовляв, звичайне опитування думки народу, а народ — єдине джерело влади.

Можете уявити, якими сюрпризами та “народними ініціативами” наповниться підготовка і проведення майбутнього святкування Дня Севастополя у червні. Українська еліта спохопилася і звернулася від імені українських організацій з петицією до Юлії Тимошенко. У державному бюджеті на цей захід виділено 20 мільйонів гривень, але чи використають їх по-державному і на славу України?

Голова Севастопольської міськради пропонує звести черговий

пам’ятник Катерині II і присвоїти Севастополю почесне найменування “Город русской славы”.

У зверненні української інтелігенції зазначено: “За 17 років незалежності бюджетні кошти, які надавали проросійським організаціям, використовувалися для вкорінення російсько-імперських шовіністичних догм. Це означає, що і цього разу державні кошти на відзначення 225-річчя Севастополя буде використано для встановлення на наших землях символів поневолення або нищення України, таких як пам’ятник Катерині II, та на антиукраїнську пропаганду”. Представники української еліти сподіваються, що Прем’єр-міністр вживе заходів для забезпечення національних інтересів України в місті з особливим статусом.

А що може уряд змінити за кілька тижнів до події, коли вчасно не змінили оргкомітет і статус святкування? Бюджет — закон, і його буде виконано в частині видатків святкування Дня Севастополя. Майже завжди реагуємо запізно і боремося з наслідками. Залишається розслабитись і одержати чергову порцію поганого настрою з валідолом, за хрестоматійною порадою Винниченка. Казав же у відомому анекдоті один із представників нацменшин: “Дай мені, Боже, той розум наперед, що Іванові назад!”

УКЛОНИЛИСЬ КОБЗАРЕВІ

22 травня Всеукраїнське товариство “Просвіта” спільно з іншими національно-демократичними силами провело низку акцій з ушанування пам’яті Великого Кобзаря.

Петро АНТОНЕНКО

Цей день став пам’ятним для юних талановитих патріотів — переможців проведеного “Просвітою” Всеукраїнського дитячо-юнацького конкурсу патріотичного плаката і малюнка “Палітра українського слова”. Лауреатів нагородили в столиці біля пам’ятника Шевченкові. А приїхали вони з різних регіонів України. Нагороди від “Просвіти” переможцям вручив голова журі конкурсу, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка, заслужений художник України Валерій Франчук, привітав заступник голови “Просвіти” Микола Нестерчук.

***

Учасники ще однієї акції Української народної партії та “Просвіти” зібралися на Поштової площі біля церкви Різдва Христового, у якій було встановлено труну Шев-

ченка дорогою з Петербурга до місця вічного спочинку в Каневі. Звідси учасники пройшли урочистою ходою Володимирським узвозом, Хрещатиком, бульваром Шевченка до пам’ятника Кобзареві. Тут відбувся багатолюдний мітинг, на якому, зокрема, виступили голова Української народної партії Юрій Костенко, академік Ганна Скрипник, лідер ВО “Свобода” Олег Тягнибок, громадський діяч Олесь Шевченко, письменник Володимир Шовкошитний.

***

Чимало заходів просвітняни провели і в регіонах. Чернігівська обласна “Просвіта” організувала вручення 200 касет із записами українського фольклору, які зробили у всіх кутках України студенти Чернігівського державного музичного училища ім. Л. Ревуцького і учні музичної школи № 1.

Фото Олесь Дмитренко

МОМЕНТИ УРОЧИСТІ Й БУДЕННІ

Євген БУКЕТ
Фото автора

Річницю перепоховання Тараса Григоровича Шевченка Канівський музей зустрічав такою самою непривітною зеленою огорожею, як і рік тому. Охочі дізнатися, коли ж закінчиться ремонт музею, читали вже трохи вицвілілий і розмитий дощовою водою паспорт об’єкта, який висить, мабуть, ще з січня 2004-го, коли розпочалися ремонтні роботи.

Через напружений графік Президент цього року в Каневі не був, обмежившись покладанням квітів до монумента в Києві. Торішній його візит о цій порі додав до програми розвитку заповідника кілька нових пунктів. Віктор Андрійович, ідучи разом з численними шанувальниками поета останнім шляхом Кобзаря канівською землею, запропонував створити обабіч алею паркової скульптури Шевченкових літературних персонажів, а також озеленити вишневиими деревами дорогу від Успенського собору до Шевченківського національного

На Шевченківській алеї

заповідника. Ідеї Президента і хід їхньої реалізації, як відомо, викликали неоднозначну реакцію в деяких засобах масової інформації, хоч і сам задум, і результат мають нині досить пристойний вигляд і позитивні перспективи.

Всеукраїнський скульптурний симпозиум в камені “Шевченкова алея” торік з 6 серпня до 29 вересня зібрав 19 скульпторів на чолі із заслуженим художником України Юлієм Синькевичем (співавтор пам’ятника Тарасові Шевченку в Москві, 1964 р.) просто неба, біля підніжжя Тарасової гори. Вони створили із брил пісковика та вапняку переосмислені, наново прочитані образи Шевченкових творів. На завершення симпозиуму Віктор

Ющенко урочисто відкрив Шевченкову алею, точніше її прообраз, адже скульптори, які брали участь у проєкті, впевнені, що вона з часом наповниться новими оригінальними скульптурними втіленнями.

Упродовж 2007 року Тарасову гору відвідало понад 40 тисяч гостей з 50 країн світу, було проведено майже півтори тисячі екскурсій. Про це розповів генеральний директор Шевченківського національного заповідника Мар’ян Пінняк. Але це, звісно, дуже мало. Причина — ремонтні роботи, які тривають з 2000 року. У листопаді 2007-го за браком коштів реставрацію на кілька місяців призупинили. Нинішній стан фінансування, за словами Мар’яна Володимировича, створює загрозу перетворити видатну пам’ятку архітектури ХХ століття на черговий довгобуд.

Крім ремонтних робіт, згідно з проєктом, має бути завершено і художнє оформлення музею, а саме: виконання орнаментальних та тематичних розписів у будівлі, виготовлення меблів за ескізами В. Кричевського, оформлення фасаду музею майолікою в національному стилі тощо. Дещо вже зроблено, зокрема підсилено фундаменти, міжвіконні простінки та колони, замінено дерев’яні перекриття на залізобетонні, виготовлено металоконструкцію даху та покрито його керамічною черепицею. Уже змонтовано системи опалення, вентиляції та кондиціонування, зовнішню систему грозозахисту покрівлі будинку музею. Встановлено віконні заповнення з дуба зі спеціальним захисним склом, частково виконано штукатурні роботи, розпочато облаштування сучасних фондових приміщень. На мансардному поверсі (там будуть офісні приміщення, бібліотека, архів) влаштовано основи паркетного покриття і розпочато монтаж перегородок. Збудовано підземні споруди, де розташують виставкові зали, технічні приміщення: теплоізоляційні точки для обслуговування систем опалення і вентиляції, запасні виходи.

Українське незадовільні темпи фінансування, а, отже, і виконання завдань розвитку заповідника (вони передбачають реставрацію могили Тараса Шевченка, впорядкування території верхнього та нижнього парків тощо) викликають занепокоєння працівників музею і численних відвідувачів. Директор заповідника сподівається, що цього року обсяг фінансування буде збільшено, що дасть можливість, крім завершення ремонтно-реставраційних робіт, створити сучасну музейну експозицію, аби гідно вшанувати пам’ять Кобзаря.

Микола Федоришин та Іван Ветров вітають переможців

Олена ШУЛЬГА
Фото автора

Традиційно 22 травня до Дня слов’янської писемності та культури у славетному селі Пересопниці Рівненського району, де створено перше в Україні рукописне Євангеліє, відзначають літературно-мистецьке свято “Встане правда! Встане воля!”

Цього року на свято завітав заступник голови обласної державної адміністрації Олег Торкунов, керівники Рівненського району та сільська влада, члени Національної спілки письменників України Євген Шморгуна, Лідія Рибенко, Петро Велесик, Микола Пшибенич, Борис Боровець, голова правління обласного об’єднання “Просвіти” Микола Федоришин,

СЛОВО — БЕЗЦІННА ПЕРЛИНА

члени правління Наталія Савчук і Тетяна Сергіюк, творчі колективи області.

Свято започатковано з ініціативи обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, і на пересопницькій землі, багатій традиціями просвітництва, відбувається з 1990 року. Тут з ініціативи Євгена Шморгуна було споруджено пам’ятник Пересопницькому Євангелію, на якому присягає на вірність народові новообраний Президент України.

Після служби Божої, яку відправив священник Київського патріархату, почалося нагородження переможців щорічного обласного конкурсу молодих літераторів “Перло многоцінне”, який проводить обласне об’єднання “Просвіти” з 2004 року. Незвичайну назву конкурсу запозичено у Кирила Транквіліона-Ставровецького, церковного та громадського діяча XVI—XVII століть, уродженця, як вважають, сучасної Рівненщини. Він створив збірку повчань, віршів духовного й морально-настановчого змісту з такою самою назвою. Тож для пошуку та підтримки талановитої молоді, сприяння утвердженню державного статусу української мови, піднесення її престижу серед молодого покоління, виховання шанобливого ставлення до історії, культури і традицій рідного народу й було започатковано цей літературний конкурс. На нього

надсилають твори школярі й студенти Рівненської області та всієї України. Цього року було подано понад 1 000 творчих робіт найрізноманітнішої тематики та жанрів — вірші, есе, оповідання, новели, казки. Обласне об’єднання “Просвіти” щороку видає альманах “Проріст”, де вміщують твори переможців. 2008-го в рівненському видавництві “Азалия” вийшов друком четвертий випуск альманаху, профінансувало видання обласне управління освіти і науки за сприяння його начальника Івана Ветрова.

Вручаючи переможцям “Перла многоцінне” призи — книжки від обласного об’єднання “Просвіти”, Іван Ветров пообіцяв, що сприятиме підтримці талановитої молоді й надалі, а щоб заохотити школярів до творчості, їхнім наставникам уже кілька років поспіль встановлено доплату: це дає їм змогу передплачувати періодичні видання й поповнювати власні бібліотеки новими надходженнями, розширювати світогляд та вдосконалюватися.

Дано старт новому конкурсу з тим, щоб школярі, які мають хист до літературної творчості, могли заявити про себе. Волинь завжди була осередком духовності, й дуже важливо зберегти надбання поколінь, примножити їх, розвивати й підтримувати культурні традиції. Саме тому цьому конкурсу просвітняни надають такої уваги, бо він відкриває обрії молодому поколінню.

КВІТИ ШЕВЧЕНКУ

На Луганщині відбулися урочисті заходи з нагоди роковин перепоховання Тараса Шевченка в Україні. Вони збіглися з десятиріччям проведення першого на сході України Шевченківського свята “В сім’ї вольній, новій” та відкриттям пам’ятника Великому Кобзареві в обласному центрі.

У приміщенні обласної державної адміністрації відбулося перше організаційне засідання за участю керівників Луганської області та представників громадськості, на якому створили постійно діючий обласний Шевченківський комітет. Мета його — виховання молоді краю на прикладах життя і творчості Тараса Шевченка та посилення державотворчих тенденцій у суспільному житті зросійщеної Луганщини. Знаменно, що такий патріотичний комітет очолив голова облдержадміністрації Олександр Антіпов, його заступником став голова обласного об’єднання ВУТ “Прос-

віта” Володимир Семистяга. Такі самі комітети створюють у містах і районах Луганщини.

В Українсько-канадському центрі “Відродження” пройшли збори школярів — переможців обласного Шевченківського конкурсу творчих робіт і їхніх батьків. Учні нагородили поїздкою до Тарасової могили в Каневі.

Урочистості на головному майдані Луганська 22 травня розпочалися покладанням квітів до пам’ятника Тарасові Шевченкові представників влади, органів місцевого самоврядування та української патріотичної громадськості. Усі, хто був на площі, співали “Рече та стогне Дніпр широкий...” разом зі зведеним хором ветеранів війни, педагогічної праці, студентської та учнівської молоді. Уперше за роки незалежності України зі словом про Шевченка звернувся до громадськості голова облдержадміністрації Олександр Антіпов. Після нього полум’яне патріотичне слово до учасників свята промовили голова Луганського обласного Братства шанувальників творчості

Шевченка, народний артист України Володимир Калашников, голова обласної “Просвіти” Володимир Семистяга.

Наступною сторінкою Кобзарєвого свята в Луганську стало проведення VI обласного з’їзду гуртків плекання української мови, який організували обласне об’єднання ВУТ “Просвіта” й обласне Братство шанувальників творчості Тараса Шевченка за сприяння Луганського обласного управління освіти і науки.

У рамках цього річного Шевченківського свята виступили художні колективи обласного центру, зокрема ансамбль бандуристів “Натхнення” дитячої школи мистецтв № 2 (керівник — просвітниця Ірина Ліцманова), чоловічий хор ветеранів, численні студентські та дитячі самодіяльні гурти.

Урочисті заходи в День перепоховання Тараса Шевченка пройшли у містах і районах Луганщини.

Прес-центр Луганського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка

У ВАШИХ ЛИСТАХ — РОЗМАЇТТЯ ЖИТТЯ

Петро АНТОНЕНКО

Ваші листи, шановні читачі, ми отримуємо щодня. Ідеться не лише про традиційні послання в поштових конвертах. Матеріали для газети надходять електронною поштою, їх приносять на дискетах і дисках. Усе це — пошта газети.

Тож лист отримано, а що далі? Звісно, ви пишете, щоб це опублікували в газеті. Ми й публікуємо. Ви бачите в “Слові Просвіти” цілі шпальти “Читацьке віче”, складені з ваших листів. На інших шпальтах друкуються не лише матеріали журналістів редакції чи науковців, письменників, митців, а й публікації наших читачів.

Але неможливо надрукувати все надіслане. Ми можемо гарантувати вам, що всі листи прочитають журналісти редакції, врахують під час випуску газети. Але матеріалів надходить у кілька разів більше, ніж можна розмістити в газеті. Кількість листів до редакції надзвичайно тішить. Це свідчить про те, що друкуються в газеті престижно, але водночас про брак українських національних патріотичних видань. Зворушливо і сумно, коли кажуть: “Тільки на вас надія, що надрукуєте”.

Отже, постає проблема добору матеріалів для друку. Українське законодавство про пресу дає повне право самій газеті, тобто її редакції, видавцям, вирішувати, що друкувати.

То що саме підписувати до друку? Основні критерії прості та зрозумілі. По-перше, публікації мають відповідати концепції та напрямку газети. Дивно було б вимагати від видання друкувати те, що суперечить його ідеям. Наприклад, пропагувати ідеї, спрямовані проти незалежності України, державності української мови, національного й духовного розвитку. По-друге, соціальна значимість матеріалу. Газеті потрібні теми, які цікавлять і хвилюють мільйони людей. Бажано конкретні розповіді з місць про все цікаве, що відбувається, наболілі проблеми. Менш “прохідний”, але доволі популярний такий жанр як роздуми на суспільно-політичні теми. Приємно, що люди не байдужі, мислять, вносять свої пропозиції. Однак цих листів так багато і тематика їхня настільки близька, що всі надрукувати немає змоги. По-третє, високий рівень матеріалів, який відповідає рангу всеукраїнської просвітнянської газети. Виходячи з цього, ми й добираємо матеріали для публікацій.

Однак, є чимало листів, які не потрапляють на шпальти, але їх не хочеться віддавати в архів. Вони містять якісь цікаві думки, пропозиції. Тому подамо й цю частину нашої пошти.

“Шановне “Слово Просвіти”! Дякуємо від усієї родини за вашу таку потрібну працю. Адже ви друкуєте інформацію, яка формує свідомого українця. Завдяки тижневику, який ми передплачуємо вже багато років, усі члени родини стали просвітнянами”. Це рядки з листа нашої читачки **Т. Мартиненко** з

Пошта — окраса кожного друкованого видання. Адже лист до газети свідчить, що людина не просто читає її, а й прагне щось розповісти іншим, поділитися наболілим. Врешті, це основне призначення преси — бути засобом спілкування. Нам хочеться, щоб “Слово Просвіти” було затишним домом, місцем інтелектуального спілкування тисяч наших читачів.

Фото С. Мізернюка

Черкащини. Дякуємо за добрі слова про газету, зичимо творчих успіхів синові авторки Дмитрові, про якого вона розповідає в листі. Хлопець закінчує державну художню школу ім. Т. Шевченка по класу скульптури, був лауреатом всеукраїнських конкурсів, зокрема організованого “Просвітою” фестивалю “Шевченко в моєму серці”.

Постійний наш автор **Степан Бойко** з Івано-Франківська, замітки якого часто читає в газеті, розповідає про парафіяльну місію та акцію “День милосердя і любові”, що пройшли в храмі Різдва Христового в Івано-Франківську. Варто сказати добре слово і про самого нашого автора. Ще в перші повоєнні роки за участь в українських визвольних змаганнях спалили хату Бойків і вбили Степанового батька. За плечима Степана Григоровича — довгий життєвий шлях, навчання, військова служба, робота на підприємствах Галичини. Майже два десятиліття

пішов із життя, але вдячна пам’ять краян про нього не згасла. Пані Ніна висловлює пропозицію назвати одну з вулиць міста іменем лікаря. Вона пише: “Відчуження від власної історії, від усього найчистішого, що було серед наших людей, неминуче повернеться проти нас”. Дечого просвітнянська громада міста вже добила. Сама Ніна Вітушко видала у Видавничому Центрі “Просвіти” книжку “Просвіта — наша доля”, де кільканадцять сторінок присвятила ще одному землякові — Олексі Грищенку. У квітні з ініціативи просвітнян до 125-річчя з дня народження Грищенка сумська пошта ініціювала видання конверта з його портретом.

Читає **Василь Мошуренко** з села Велика Чечелівка на Кіровоградщині ділиться роздумами про нашу історію, про мільйони померлих від голоду: “Важко уявити купи, штабелі, скирти, терикони людських тіл. Уявити там когось зі своїх рідних, близьких.

Запалить свічку! Поклоніться безвинно убієним. Нехай закипить у душі не лише біль, а й гнів. Долучайтесь до осуду комуністичного режиму, а поряд з цим поставте засліні владі лукавих. Не бійтеся називати поіменно тих, хто ходив по хатах з тими “штричками”, пронизуючи ними не шар ґрунту в пошуках торбинки зерна, а серця українців”.

Наш постійний автор **Д. Ткачук** з міста Дунаївці на Хмельниччині запитує в листі-зверненні до керівників держави: “Чому демократичні сили не подають альтернативних законопроектів щодо дій російського націонал-шовінізму?” Він пропонує прийняти кілька таких законів: про повернення вкрадених заощаджень українських громадян, про надання українцям Росії права навчатися рідною мовою, про повернення в Україну архівних матеріалів, особливо тих, що стосуються Голодомору, діяльності КДБ, про термінове виведення з нашої території Чорноморського флоту Росії, впорядкування кордонів, стягнення компенсації за забруднення Росією Чорного й Азовського морів.

Читає **Іван Назаренко** з села Казначівка на Дніпропетровщині надіслав свої пісні. На жаль, наша газета за браком місця не має змоги публікувати їх, є спеціалізовані видання, куди автори можуть надсилати свої музичні твори.

Низку пропозицій щодо висвітлення історії України надіслала **Раїса Оваденко** з Чернівців. Дякуємо, обов’язково їх врахуємо. Нам дуже цікаві ваші думки, пропозиції щодо змісту газети “Слово Просвіти”, нашого з вами видання, шановні читачі. Пишіть, пропонуйте.

***

Кілька коротких порад нашим авторам.

Обов’язково **вказуйте в листах дані про себе**, бодай основні: прізвище, ім’я, адресу, телефон чи адресу електронної пошти — це важливо, якщо доведеться щось уточнювати в автора стосовно тексту. Всі ці дані не для друку, а для редакції. Автор має право надрукувати свою публікацію під псевдонімом, але **редакція повинна знати, хто автор матеріалу**.

Будьте уважними й точними під час написання прізвищ, імен, власних назв, цифр. Та й загалом **точність і об’єктивність інформації — річ обов’язкова**.

Подавайте матеріали належно оформлені, цим ви виявите повагу до газети, чerez яку хочете донести свої думки до десятків тисяч читачів. Бажано подавати матеріали в електронному вигляді (електронною поштою чи на диску, дискеті). Звичайно, не всі читачі мають таку можливість, тому можна надіслати роздруковку комп’ютерного набору або машинний друк. Приймаємо й охайні розбірливі рукописні тексти.

Пишіть про все цікаве, все, що непокоїть, що наболіло, чим хочете поділитися з людьми. Чекаємо на ваші нові листи.

ПРЕМ’ЄРА ДЛЯ ОРГАНА

Богдана СОФІЙЧУК,
м. Київ

Герой моєї оповіді — просвітнян з одинадцяти років — ще не повнолітній, але дуже креативний і титулований нагородами конкурсів “Нові імена України”, ім. П. Яценка, “Шевченко в моєму серці”. Головне ж зацікавлення і фах — музика, де Богдан Дем’яненко здобув визнання не на одному творчому конкурсі за написання хорів на поезії Т. Г. Шевченка. Він — учень музично-теоретичного відділу Київської середньої спеціалізованої музичної школи ім. М. В. Лисенка, відмінник, навчається по класу органа у народного артиста України В. В. Кошуби, автор посібника і задачника з музичної акустики та наукової публікації цьогорічної Міжнародної конференції “Молоді музикознавці”.

У Києві на Оболоні відбувся півторагодинний сольний органний концерт Богдана Дем’яненка. Юний композитор вперше ви-

конав для широкого кола слухачів свої найкращі органні твори “Фантазія” та “Поєма для органа”, над якими працював півтора року.

Модератором й асистентом концерту виступила чудова органістка, заслужена артистка України Ольга Дмитренко. Сюди, на Оболонь, у школу мистецтв № 5, привітали Богдана приїхали шанувальники органної музики, вчителі, друзі, колеги-музиканти.

Задум концертних творів для органа виник в автора із глибокої зацікавленості інструментом під час поїздки до Німеччини. Хотілося примусити орган співати. Так з’явилася вишукана “Фантазія”. Значну увагу в “Поємі для органа” — центральному творі концерту — приділено створенню яскравих образів через використання багатогранної фактури. Творчість юного композитора слухачі сприйняли із захопленням, він отримав квіти від Спілки політ’язнів та репресованих, видавництва “Смолоскил”, творчого фонду ім. О. Ф. Саєнка, картинної галереї НТУУ “КПІ”.

В автора ще багато проектів та задумів, і на нові прем’єри чекають ті, хто вже почув твори Богдана Дем’яненка.

МИНУЛЕ ПАМ’ЯТАТИ В ІМ’Я МАЙБУТТЯ

Василь СОФІЮК,
м. Івано-Франківськ

В Івано-Франківську, в Будинку обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка відбувся літературно-мистецький вечір “Весни високе процвітаня”, присвячений символам пошани, пам’яті, духовності.

Цю акцію організував і провів письменник, голова ради Клубу творчої інтелігенції Прикарпаття, член правління Івано-Франківської “Просвіти”, заслужений діяч мистецтв України Ярослав Ярош.

Чому саме 14 травня? Цього дня 1871 року народився всесвітньо відомий новеліст із Покуття Василь Стефаник, за словами Івана Франка, “найбільший поет, який з’явився у нас від часу Шевченка”.

14 травня 1989 року в селі Воскресінцях поблизу Коломиї відкрито пам’ятник Тарасові Шевченку і вперше на Івано-Франківщині піднято український жовто-синій прапор.

Цього дня п’ять років тому на спеціальному засіданні Верховної Ради України було ухвалено Звернення до українського народу щодо вшанування пам’яті жертв Голодомору 1932—1933 років в Україні, й учасники засідання визнали Голодомор актом геноциду українського народу за діявольським задумом тоталітарного сталінського режиму. Крім того, виповнилося 20 років, відколи Я. Ярош очолював раду Клубу творчої інтелігенції Прикарпаття.

У вступному слові Ярослав Ярош наголосив, що минуле треба пам’ятати в ім’я майбуття рідного народу, України, всього людства.

На літературно-мистецькому вечорі виступили член Національної спілки письменників України новелістка Галина Христан із Надвірнянського району, завідувач сектору обласної бібліотеки Тетяна Назарук, голова районного об’єднання інтелігенції лікар-хірург Роман Блонський із Городенки, педагогі батько і дочка Зіновій та Галина Винничуки з села Воскресінці Коломийського району, член Національної спілки художників України, директор Музею визвольних змагань Карпатського краю, голова обласного товариства “Меморіал” Степан Каспрук, член Спілки політ’язнів і репресованих Василь Гук та інші.

ВОНИ НЕСЛИ СВІТЛО ЗНАНЬ

● До 140-річчя “ПРОСВІТИ”

Святослав МІЗЕРНЮК
Фото автора

Як зазначають дослідники, і в Західній Україні (до 1918 р. перебувала під Австро-Угорщиною, а до 1939 р. — під Польщею), і на теренах, які входили до Російської імперії, видавнича діяльність “Просвіти” була надзвичайно складною. Зокрема, Валуєвський циркуляр 1863 р. й Емський едикт 1876 р. поставили українське друковане слово поза законом. Саме тоді руку допомоги українцям Наддніпрянщини (Поділля, Полісся, Слобожанщини) подала львівська “Просвіта”. Тут, у друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, побачили світ твори українських класиків Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша, Івана Нечуя-Левицького, Леоніда Глібова, Бориса Грінченка, Марка Вовчка.

Упродовж 70 років (1868—1939) під егідою львівської “Просвіти” та її філії вийшло друком понад 1 000 видань: книжки, брошури, “метелики”, шкільні підручники, листівки, мапи, портрети видатних діячів України загальним накладом понад 5 мільйонів примірників.

Видавнича діяльність не припинялась і під час Першої світової війни, яка захопила й Східну Галичину. Відомі своєю подвижницькою працею на просвітнянській ниві організатори, автори, редактори, упорядники видань “Просвіти”: І. Франко, Б. Грінченко, І. Крип’якевич, М. Возняк, Г. Хоткевич, Я. Веселовський, Ю. Федькович та багато інших.

З 1870 до 1939 р. львівська “Просвіта” почала щорічно видавати “Календар”. Вийшло їх шістдесят. Це був альманах енциклопедичного характеру. Такі щорічники стали настільними книгами для багатьох поколінь українців. На їхніх сторінках оживала історія України від найдавніших часів (козацтво, Руїна), колядки й щедрівки, ліричні вірші, думи, твори Пантелеймона Куліша, Миколи Костомарова, переклади зі слов’янських мов, казки для дітей, оповідання. Багато видано й навчальної літератури, яка знайомила читачів із досягненнями людської цивілізації, підручників з різних галузей знань: математики,

Просвітнянські періодичні видання, брошури, календарі та книжки духовно збагачували українців знаннями, розповідали про людську гідність та формували національну свідомість. Саме тому ця література була небезпечною для будь-якої влади — царської і комуністичної. Видавничу діяльність культурно-освітніх товариств “Просвіти” забороняли, літературу знищували або вона потрапляла у спецховища. Та попри вкрай несприятливі умови — урядові заборони, жандармські переслідування, фінансову скруту та негласне “табу” компартійної ідеології — “Просвіти” зуміли видавати й розповсюджувати серед народу свої книжки рідною українською мовою. Це був справжній духовний подвиг просвітян наприкінці XIX і на початку XX століть.

них, мадяризованих, румунізованих, ополячених теренах тодішньої України, запашне українське слово.

Ще 1868 р. на перших загальних зборах львівської “Просвіти” прийнято рішення видавати книжки “чистою” українською мовою. Але через Столипінську реакцію 1910—1916 рр., Першу світову війну, заборони й утиски цензури дозвіл на вихід у світ кожної книжки здобували ціною значних зусиль. Проте завдяки матеріальній підтримці добродійників із середовища українських патріотів деякі культурно-освітні товариства “Просвіти” спромоглися розпочати видавничу діяльність. Так, виходові у світ своїх книжок одеська “Просвіта” завдячує Л. Смоленському, а катеринославська — М. Дмитрієву, які пожертвували власні кошти на їхнє видання.

Б. Грінченко, К. Прокопович, Л. Жебуньов та інші добродії допомагали київському товариству “Просвіта”. Вона стала найактивнішою і найпліднішою, згуртувала навколо себе чимало національно свідомої інтелігенції на чолі з Борисом Грінченком.

“Наша “Просвіта”, серед членів якої чимало людей, відомих в українській літературі, має силу виконати свої завдання і дати українському народові науково-популярну бібліотеку, що гарно прислужилася б його культурному розвитку”, — стверджував на Установчих зборах 1906 р. Б. Грінченко. За неповних чотири роки київська “Просвіта” вже видала 36 книжок загальним накладом понад 173 тисячі примірників.

Культурно-освітні товариства “Просвіти” не мали власної друкарської бази на Наддніпрянщині, лише осередки у Вінниці й містечку Широкому поблизу Кривого Рогу. Тому більшість їхніх видавничих планів не було реалізовано: у світ вийшло лише по 2—4 книжки. Крім того, діяв циркуляр “О закрытии некоторых инородческих обществ, преследующих ложные цели”, та “Уложение о чрезвычайном положении”: майже всі тогочасні “Просвіти” заборонили. Єдине вціліле просвітнянське товариство у Катеринославі та його філії у навколишніх селах продовжували видавничу справу аж до 1916 р., бо репресії

оминули їх завдяки тому, що урядовці-українці з катеринославської губернії адміністрації співчували національному культурно-освітньому рухові.

Видавничу “просвітнянську” літературу допомагали патріотично налаштованій інтелігенції у тяжку добу національно-визвольних змагань 1917—1921 рр. доносити простим малоосвіченим українцям рідне слово.

Книжки, брошури й часописи видавали чимало товариств “Просвіти”, навіть містечкові й сільські. За кількістю та якістю видань вагомі місця посідали полтавська, київська, вінницька, катеринославська “Просвіти”. З весни 1917 р. на Наддніпрянщині вони з’являлися, як гриби після дощу: у Київській губернії їх налічувалося майже 400, у Полтавській — 350.

Для координації видавничої справи у вересні 1917 року в Києві скликано перший Всеукраїнський з’їзд просвітнянських товариств. Щоб краще організувати й цілеспрямовано видавати та розповсюджувати книжки для позашкільної освіти, видавець, популяризатор науки, діяч культурно-просвітницького руху В. Корольов запропонував заснувати Всеукраїнське кооперативне видавниче товариство “Просвіта” й створити у губернських містах редакційно-видавничі просвітнянські комісії. З’їзд прийняв постанову “У справах видавничих”, у якій окреслено завдання “Просвіти” та координацію діяльності товариств: тематику книговидавання, раціональне використання книжок, забезпечення літературною книгозбірнею. Діячка київської “Просвіти” М. Ішуніна писала: “Просвіти” повинні дати народові книжку, з якої він міг би черпати потрібну для будови свого життя мудрість. І “Просвіти” це можуть зробити, бо, складаючись із того ж самого народу, вони краще знають, ніж приватні видавництва, що існують по центральних містах, ті найближчі потреби народу, які слід негайно задовольнити”.

Однак завдань, окреслених на з’їзді, так і не було виконано. На стан і якість видань того періоду відчутно впливали гострий брак коштів та кваліфікованих авторів із середо-

вища свідомої української інтелігенції, низька купівельна спроможність населення, невинна дорожня паперу й послуг друкарень в умовах громадянської війни. Це стало причиною незначних накладів невеличких за обсягом та форматом книжечок і брошурок “Просвіти”. Видрукувані на поганому папері, з абияким художнім оформленням або й без нього (це максимально здешевило витрати на друк і його собівартість), ці книжечки продавали надто дешево, зате їх могли придбати навіть найбільш вистрашені населення.

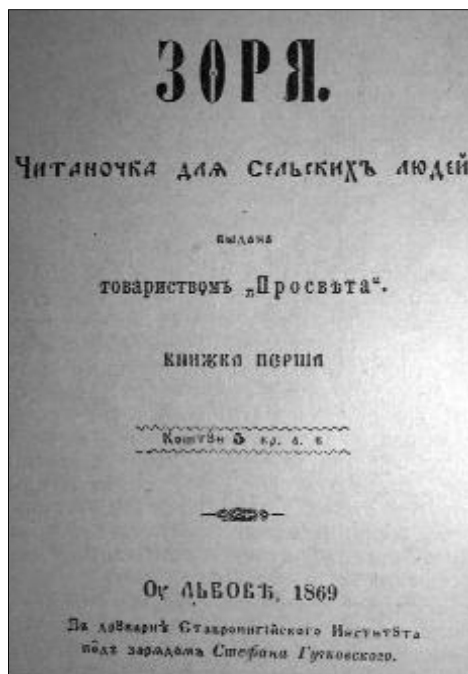
Громадянська війна 1918—1920 років та тиск радянської ідеології звели нанівець діяльність “Просвіт”.

Незважаючи на це, просвітнянські товариства зробили значний внесок у загальний розвиток української культури й освіти, становлення національної самосвідомості широких верств, залучення їх до національних і світових духовних багатств.

Проте діяльність просвітян, які самовідданою патріотичною працею несли світло знань своєму народові, досі мало вивчена, в історії товариства багато білих плям. Не повна і бібліографічна інформація про видавничу діяльність численних організацій “Просвіти”, які в різні періоди діяли в Україні, та їхні видання. А праці, які є у бібліографічних покажчиках, не можна знайти у бібліотечних фондах України. Навіть у Національній парламентській бібліотеці, у відділі стародруків, майже немає книжок “Просвіти”, збереглися видані самими товариствами звіти, які містять перелік назв видрукованої літератури, та кілька календарів.

Знайомлячись зі звітами про видавничу діяльність просвітнянських товариств, можна збагнути ту величезну й потрібну справу, яку вони робили для українців і їхнього самоутвердження як освіченої нації. Саме це спонукало царську й радянську владу забороняти книжки, які несли світло знань простим українцям, будили їхню свідомість. Більшовицький режим вбачав у просвітницьких товариствах національну потугу, що становила загрозу його диктатурі, тому комуністичні більшовики по всій Україні знищували осередки “Просвіти”, архіви, документи, бібліотечні фонди. У Західній Україні це робили органи НКВС відразу після приходу Червоної Армії восени 1939 р. Так сталося і з Шевченковим “Кобзарем”: 1939-го львівська “Просвіта” почала друкувати цю книжку. Але у вересні, після вступу у Львів радянських військ, товариство заборонили, а приміщення і папери конфіскували. Це остання книжка, яку видали тоді львівські просвітяни. Досі не відомо, чи хоч кілька примірників побачило світ.

Минулий рік було оголошено Роком української книги. Подія знакова, адже книжка, українське слово — могутній чинник, який допомагає спростувати міфи та руйнувати стереотипи, формує світогляд сучасників, несе знання. Але де очікуваний розвиток книговидавання, державна підтримка на законодавчому рівні? Невже багатотисячні накладні казок, оповідань для дітей були під силу лише понад століття тому, в чужій імперії?

фізики, хімії, астрономії, біології, геології, історії, економіки, медицини, агрономії, лісництва, мовознавства, зоології, ботаніки, книжок про мистецтво, музику, театр, звичай, побут, фольклор... Побачила світ чимала кількість читанок для сільського люду та художня література українських і зарубіжних класиків: Івана Котляревського, Степана Руданського, Петра Гулака-Артемівського, Павла Грабовського, Лесі Українки, Миколи Гоголя, Миколи Костомарова, Юрія Федьковича, Льва Толстого, Адама Міцкевича, Віктора Гюґо, Генріха Гейне, Сельми Лагерльоф.

Окремі книжки й ілюстровані календарі, що мали літературну й наукову частини, несли українцям, які мешкали на зрусіфікова-

ОСОБЛИВОСТІ ЕТНІЧНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ТА РОСІЯН У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Володимир СКЛЯР,
докторант Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Розпад СРСР та здобуття Україною незалежності сприймали по-різному. З одного боку, для переважної більшості українців та представників етнічних меншин, які пов'язували своє майбутнє з Україною, ці зміни стали відновленням історичної справедливості. Для значної частини росіян, а також зросійщених за свідомістю українців та представників інших етносів, які не ідентифікували себе з Україною, ці зміни не були такими однозначними. Після розпаду СРСР у нових державах росіяни зіткнулися з раніше не відомою для них проблемою — потребою адаптації до нового мовного та культурного середовища. Відмінність України від інших новостворених держав пострадянського простору полягає не лише в наявності численної російської етнічної меншини, а й в існуванні значної кількості етнічно маргіналізованих та асимільованих за мовою українців, для яких також виникла потреба пристосовуватися до нових умов.

За визначенням американського дослідника Р. Скемергона,

Карпо Трохименко. “Юність поетеси”

домінуюче становище в суспільстві може займати і більшість, і меншість. В умовах бездержавності домінуючою може бути “група меншості”, більшість займає підпорядковане становище, тобто вона — “масовий етнос”. До здобуття Україною незалежності українці залишалися “масовим етносом” чи “підпорядкованою більшістю”, а росіяни мали статус домінуючої меншини.

Від того, хто займав домінуюче становище в суспільстві, залежав і домінуючий статус мови. Природно, коли домінує мова етнічної більшості. Але якщо домінуюче становище в суспільстві займала меншість, то її мова також була домінуючою. За цих умов процеси мовної асиміляції охоплювали підпорядковану більшість і інші етнічні меншини. Безпосереднім наслідком такого становища було те, що росіяни в Україні за радянських часів не зазнавали мовної асиміляції навіть в умовах дисперсного розселення, і навпаки, українці, хоч і склали більшість, асимілювалися за мовою. У мовному середовищі інших етносів переважали процеси зросійщення, а не українізації, насамперед у містах.

Важливе значення для розуміння сутності етномовних процесів у сучасній Україні має використання класифікації за рівнем національної самосвідомості, яку запропонував етнолог В. Євтух 1992 року. До першої групи належить ядро, яке характеризується високим рівнем національної самосвідомості. Другу групу складає маргінальний прошарок як носій змішаної етнічності. До третьої групи належать особи, які фактично втратили власну національну

свідомість і визнають лише етнічне походження. Цю групу можливо визначити як осіб із залишковими ознаками етнічності.

Як правило, на етнічних землях у власній державі весь етнос належить до етнічного ядра. За слушним висновком Г. Касьянова, “формування громадянської (або політичної) нації передбачає стандартну схему: етнічне ядро (українці) дає назву державі, а національні групи та меншини консолідуються навколо цього ядра у громадянську націю”. Але тривалий процес руйнування ядра українства гальмує процес їхнього перетворення на ядро сучасної української політичної нації. Розподіл за рівнем свідомості притаманний насамперед діаспорі. Але в умовах бездержавності та, як рецидив радянської доби — в сучасній Україні серед українців, зберігається такий розподіл за рівнем самосвідомості, який виявляється у мовній компетенції, зокрема в ступені мовної асиміляції.

Етнічному ядру притаманна українська як рідна. В Україні частка українців з рідною мовою 2001 року становила 85,16 %. Спостерігали суттєву територіальну диференціацію цього рівня. У західних областях він перевищував 99 %, у центральних — 95 %, у південно-східних — лише 66 %. У Криму та Донецькій області етнічне ядро українців вже стало меншим, ніж маргіналізований прошарок та групи із залишковими ознаками української етнічності. Маргіналізація українців за мовою визначається заміною рідної української мови російською, українська зберігається як друга.

За радянських часів, за оцінкою російських етнологів

Ю. Арутюнова та Л. Дробижевої, “росіяни, хоч би де вони жили, більше відчували, що вони живуть “у своєму Союзі”, а не в республіці”. Тому й “адаптація більшості росіян до інших етнічних середовищ національних республік була досить “неглибокою” і тому нестійкою”. Розпад СРСР сприяв перетворенню росіян на етнічну меншину і втраті ними колишнього домінуючого становища. Внаслідок цього росіяни в нових державах переживають кризу етнічної ідентичності. За слушною думкою українського етнологіста В. Арбеїної, “найбільш розповсюдженою травматичною проблемою для більшості представників російської діаспори в країнах нового зарубіжжя стала втрата звичної для них “першої ролі” в багатонаціональній державі. Характерно це і для значної частини росіян — громадян України”. Зміна статусних позицій росіян впливала на те, що вони “починають гостро відчувати потребу або зміни середовища, або більш повний і всебічний адаптації до іншого етнічного середовища, в якому вони живуть”.

Найістотніший вплив на скорочення чисельності росіян в Україні за 1989—2001 роки — на 26,61 % (3 333,8 тис. осіб) мали не депопуляційні та міграційні, а етнічні процеси, тобто зміни етнічної самоідентифікації. Серед росіян розповсюдженими були не лише ендогамні (моноетнічні), а й екзогамні (міжетнічні) родини. За даними перепису населення 2001 року, лише 56,50 % росіян проживали в моноетнічних (ендогамних) сім'ях. У результаті відродження української державності етнічні процеси набули природного характеру, коли корінна більшість асимілює етнічну меншість насамперед через міжетнічні (екзогамні) шлюби. Діти в таких сім'ях мають подвійну етнічну ідентичність, але визначають власне етнічне походження переважно на користь домінуючого етносу.

Частина росіян, які мали змішане етнічне походження, тобто були народжені в українсько-російських родинах, 1989 року записалися росіянами, а 2001-го визнали свою належність до українців, що означало зміну їхньої етнічної самоідентифікації. Внаслідок цього загальна чисельність українців за 1989—2001 роки збільшилася лише за рахунок російськомовних українців. За рахунок скорочення числа росіян зросла чисельність українців. Це зростання відбулося на тлі депопуляції серед українців, яка розпочалася ще 1991 року, а серед сільського населення — з 1979-го. Тобто на динаміку чисельності українців та росіян за 1989—2001 роки найбільший вплив мали зміни етнічної самоідентифікації.

Переважна більшість росіян — мігранти радянської доби та їхні нащадки у першому поколінні. Так, за переписом 2001 року, 3 371,1 тис. росіян (40,45 % їхньої загальної чисельності в Україні), народилися за її межами. У 19 з 24 областей серед росіян переважали мігранти. Абсолютна більшість з них прибула в Україну вже дорослими, й тому не вивчали української мови в школі. У подібному становищі опинилися і росіяни, насамперед у Криму та Донбасі, які хоч і народилися в Україні, не знають україн-

ської мови, бо не вивчали її в школі. У 60—80-ті рр. українська мова не була обов'язковим шкільним предметом, на відміну від російської.

До 1991 року росіяни не почувалися етнічною меншиною, вони стали нею лише після здобуття незалежності України. Із цих міркувань, росіяни в Україні — фактично меншість в першому поколінні, насамперед з точки зору самоусвідомлення свого реального статусу. Здобуття незалежності України об'єктивно призвело до усвідомлення потреби адаптації до нових умов. Особливе занепокоєння ці зміни статусних позицій викликали в тих, хто займав керівні посади і для збереження свого соціального статусу їм потрібно було знати українську. Після розпаду СРСР росіяни в усіх країнах пострадянського простору формально втратили статус домінуючої меншини і перетворилися чи перебувають на шляху до перетворення на звичайну етнічну меншину. Усвідомлення цих змін викликає різну реакцію: від розуміння того, що слід пристосуватися до нових умов, до активної протидії. “У новій ситуації в росіян виникає проблема потрібного вибору: або адаптація до іншомовного середовища, або відокремлення, самоізоляція або, нарешті, міграція”. Єдиний оптимальний шлях подолання цієї кризи — інтеграція (адаптація) до мовно-культурного середовища нових держав за умови збереження власної ідентичності як етнічної меншини. Приклад інтеграції росіян на пострадянському просторі — становище частини молодого та середнього покоління росіян у країнах Балтії, які намагаються отримати громадянство цих країн.

Усі інші шляхи спрямовано на недопущення змін статусних позицій: сегрегація (самоізоляція) характерна для представників старшого покоління та частини молодшого та середнього, які не можуть чи не хочуть інтегруватися у нове для них середовище (країни Балтії); міграція — масове переселення на історичну батьківщину, спричинене загостренням міжетнічних конфліктів, існуванням істотних відмінностей у мові, культурі, ментальності, які гальмують процеси можливої інтеграції (Закавказзя, Середня Азія та Казахстан); сеграція — відокремлення разом з територією (Придністров'я); збереження статус-кво, тобто становища домінуючої меншини; цьому сприяло те, що росіяни та зросійщені за мовою і свідомістю так і залишилися при владі (Білорусь).

У сучасній Україні реалізують кілька варіантів. Інтеграційна модель поведінки, на жаль, не переважає. Вона притаманна лише частині росіян, які розселені переважно в західних областях, а також дисперсно в сільській місцевості та в невеликих містах інших областей, насамперед центральних. Серед старшого покоління російськомовних у містах Західної України характерна сегрегація. Для переважної більшості міст не лише південно-східних, а й центральних областей реалізується модель збереження статус-кво, тобто домінуючого становища.

Незважаючи на це, визначальною ознакою етнічних процесів у сучасній Україні стало зростання

ПЕЛЮСТКИ МАМИНОЇ ЛЮБОВІ

Усе найкраще — ім... Казки, коліскові, батьківську любов та опіку. Навіть окремий день у календарі, коли найчастіше згадують про дитячі проблеми й біди. 1 червня відзначають Міжнародний день захисту дітей.

Інна БАГРІЙЧУК

Найніжнішими словами вдячності та любові світиться весна для тих, хто дарував життя і продовжує вести дорогами долі, повсякчас зігріваючи ніжністю серця і долонь.

Саме такі долоні та справді материнське серце з'явилося трохи менше року тому в трьох діточок, чия родинна стежка поскупилася колись на ненячину ласку: велика вже на той час сім'я Людмили Михайлівни та Петра Ілліча Оленчуків з Новодністровська радо прийняла у свої обійми на виховання та спільне проживання Міхаелу, Марійку та Василька. Дітвора, яка до того мешкала в Оршівському інтернаті для дітей-сиріт, поволі звикала до всього нового: міста, природи, школи та садочків, до спілкування. Та найбільше втішалася малеча великою любов'ю батьків, яку несподівано подарувала їй доля. Але залишалася ще одна найзаповітніша мрія — поєднатися нарешті з рідною сестричкою, маленькою Андріаночкою.

Нам відчинила двері велика родина. Дітвора навперерей почала розповідати про свої новини: як люблять допомагати по гос-

подарству матері й старшій сестричці-шестикласниці Тані Марійка та Михайлінка, як Тетянка знайомила їх зі своїми друзями, а тепер вона за старшу вдома, як цікаво Василькові, справжньому чоловікові, що із чого складається. А трирічна крихітка тим часом мудрувала біля нас із кольоровими олівцями. Неможливо передати той неповторний блиск дитячих і материних очей, а як виступало серце, коли малеча навперерей розповідала, як хороше у їхній сім'ї, як гарно за родинним столом. Людмила Михайлівна не переставала втішатися обіймами то Марійки, то Михайлінки. Андріаночка все кликала: “Мамо! Мамо!” У що мить зателефонував батько, Петро Ілліч, немов відчувши, що про нього йдеться.

Доки Марійка натхненно декламувала матері вірш, Михайлінка по секрету тихенько розповідала мені, який сюрприз вони разом підготували ненці. Михайлінка мріє про велосипед та ролики, тож чекає подарунків на день народження.

Із захопленням діти повели мене за руки, аби похвалитися своїм помешканням: хто і де спить, який гарний і затишний у кожного куточок. Цікаво, що кожне хотіло спати

зі старшою сестричкою, Тетянкою. А найкумедніше демонструвала ліжечко найменша — вона швиденько перебралася через ліжко батьків до свого й пригорнулася до ковдри. І перш ніж сфотографуватися на згадку, всі по черзі сказали матінці свої побажання: головним було здоров'я, а ще — терпіння і добро. А сама Людмила Михайлівна, обій-

маючи свою любов дітвора, побажала, щоб ніколи дитина не була сиротою. А кадр тим часом вийшов символічним, як квітка: мама посередині, а синочок і донечки, мов яскраві пелюсточки — надія й підтримка Тетянка, зоряний хлопчик Василько, розумничка Марійка, красунечка Михайлінка і зірочка Андріаночка.

● НЕ БУТИ БАЙДУЖИМ!

Адель СКОВРОНЕК,
письменниця, член НСЖУ,
лауреат премії
імені Вячеслава Чорновола

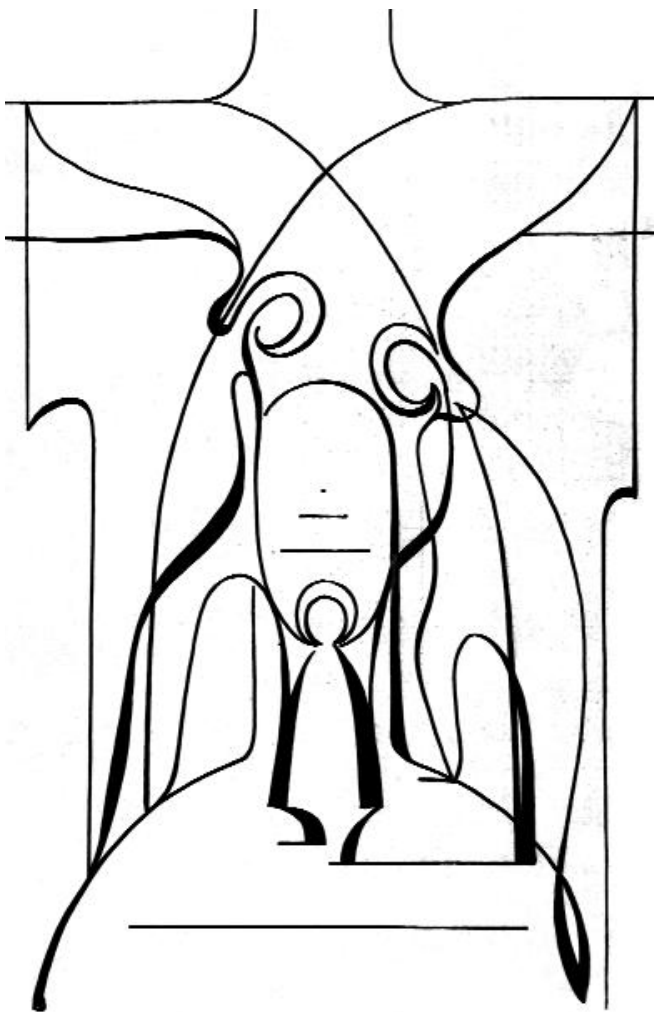
Вона люто хапає дитя за вухо і з усієї сили тягне додому, примовляючи: “Бач, що натворив?! Я тобі що казала? Не розлий соку з пляшечки! Ось залив брючки! Тепер їх страти треба! Ти що-о, не чу-у-еш?! Бери салфетку і витри рота! У тебе ж і на губах сік!...” — та по руках малого, по рученятах! Хлопчєня вереснуло від болю. А вона виламала стару гілляку дикого винограду — і по обличчю нею раз, удруге... “Ач, іще й плаче — я тебе поплачу... — й озираючись: — Цить мені — люди почують. Я тебе навчу, як сік пити! Ич, що натворив!” — і періщить по руках гіллякою, дістає серветку й ненависно обтирає дитині рота. Раптом повертається спиною — їсть яблуко, відходить убік, крутить головою — робить зарядку для шиї... Тоді ніби щось згадала, крутнулася дзиг'ю, підбігла і знову взялася за “виховання”: “Дивись, що ти, гаде, натворив! Сік же не відстріється!”

І наче осатанілася бабера — уже лупить маленького важкими кулаками і по плеченятах, і по руках, тріснула й по обличчю, хлопчик аж похилився, і пляшечка випала з його рук. Скрикнув, ще голосніше заплакав. Але то був уже не плач, навіть не дитячий крик, а якийсь надривний, розпачливий стогін щомиті катованої маленької людини. Та кат у спідниці, як той інквізитор, свавільно продовжує, не вгаваючи, і вимогливо наказує: “Замовкни-и! Люди побачать! Цить! А не — покину тебе тут або заведу й залишу отам, у нужнику, — показує на високі куці бузини, за якими видніється його червона бляха. — І ніхто не знайде й шукати тебе не буде! Не хлипай, чу-у-в?! Он же люди дивляться... Усьо, йду від тебе, — лякає малого. — Хіба ти люди-и-на-а?! Мовчи, гадино!”

Дивлюся звіддалік. Терпець мій здимів: треба діяти негайно! Йду, гарячково вишукую якісь дохідливі й магичні слова, щоб лагідно вгамувати цю несамовиту мегеру, бо закатує дитину люта “нянька”. Бо хіба рідна бабуся так знущалася б з онученька?! Та ще

САМ-ОДИН З БІДОЮ...

Яке зерно — добро чи зло — посіють у душу маляти, таким зросте майбутнє покоління. Таким буде й обличчя України, розквіт чи занепад її суспільства. Яку людину виховують родина, педагоги — ось де проблема! Бо для держави головне — не таблиця множення, а повноцінний громадянин. Тож, окрім єдиного порядку тестування абітурієнтів, варто було б запровадити і тест особливий: професія за велінням серця. І основний іспит для вступника до педагогічного чи медичного закладу — не лише комплекс бездоганих знань, а й психологічна відповідність обраному фахові: педагог формує і творить внутрішній світ людини, а лікар стоїть на сторожі здоров'я і життя. Тому до екзаменаційної комісії слід долучити й психологів-аналітиків, бо не кожному дипломованому педагогові можна довіряти виховання дітей.

Графіка Валентини Чорноморченко

такого дрібненького? За що? Але як це зробити обережно, щоб не сполохати її?

Та мале уже зайшлося гірким плачем — аж відсапує раз по раз: як билинка, беззахисне, стоїть — наодинці з бідною! — між великою землею і неозорим блакитним небом,

тільки на мідно-бурштинових ногах зелені шатра соснової глици журна похитують головами у старому партизанському парку. Колись тут ріками сліз кипіли людські страждання, безвихідь, але жевріла іскринкою надія на життя, волю, мрія про щастя — гарне й спокійне людське буття. Бо чисте сумління, повага до людини, бажання захистити її й себе виховують високі чесноти, глибокий внутрішній світ краси, щоб творити добро...

Розлютоване бабисько тиче пляшечку хлоп'яті до рота: “Пи-и-й сок — замовкни-и! Не хли-ипай!...”

Лагідно, але невідступно переконаю: “Чи варто отак наполягати? Ви і своє здоров'я поберегли б... Малий заспокоїться і пізніше вип'є. Може, він гратися хоче?” — “Стерво вре-едне! Ось не схлипуй, кажу”, — не вгає бабище.

Щоб якось заспокоїти і хоч трішки втішити дитя, шукаю ласкаві слова: “Не плач, котику. Поглянь, яка веселка з неба і квіточки навколо! З їхніх чашечок джмелики уже медок п'ють, теж снідають. Пташечки співають. А ондечки, по корі соснової дятличок стукає, ніби молоточком. Діткам маленьким їстоньки шукає. Ось послухай”. Хлопчєнятко обережно зир-

кає розумними оченятами, заспокоюється, ховається за спідницю бабиці й тоненьким голосочком прохає: “Бабцю, поцілуй мене...” — “Бачте, як хоче ласки і тепла дитина? Ви б пригорнули його”. Та вона за своє: “Цілувати тебе, таку скотину! Хіба ж ти — людина?!” Кажу на те: “Нервуєте ви дарма. З нього такий козак виросте!” — “Я до того не доживу”. — “Чому? Ви — моложава, з модною зачіскою. Мабуть, учителька?” — “Звідки ви знаєте? — кидає гострим оком. — Чи на мені написано? Справді, колись велика молодші класи, нині на пенсії. Тоді учні нерви сотали, тепер онук заїдає... Упертий, наче кам'яний, аби по його було, — нервово спалахує гнівом, кривиться, як середа на п'ятницю, жестикулює. — То як з ним миритися?! Що вб'єш — те в'їдеш...” — “От-от, саме битися й не слід”, — розраджую. “А як жи-ити?! Дочка медсестрою, до ночі на роботі; чоловік покинув — дає 120 гривень, хоч і кандидат наук; а моя пенсійка?... І живи-и-и?”

Хлопчєнятко підбігає до груші-дички: “Не дивись угору, щось із гілляки в око впаде”; гуляє по зеленому моріжку: “Не чіпай нічого, забруднишся. Сиди біля мене”.

...Свідомо не змінюю її слів, може, почують тато і мама хлопчика?... І збагнуть, що їхній синочок у великій біді! Хто ж, як не вони, порятує маля від горя? Хто серцем торкнеться його душі? Захистить? Бо дикі методи вчительки — рідної бабери! — доконають його ніжну душу. Та хіба тільки вона “така вихователька”?.. Скільки разів вона вразила чотирирічного малюка незрозумілим для нього словом “дебіл”?! І “вчителька” — не така вже й нетямуща: добре розуміє, що знущається з дитини: безкінечно оглядається — “люди бачать”... Може, трохи й соромиться і боїться за свої дії, але користується тим, що ніде нікого. Що онук і мамі не розповість про “діяння бабулі”, яка сіє у його душу шалений страх, якісь безглузді звинувачення, а згодом це може й “прорости” ненавистю до навколишнього світу.

Але це — лише миттєвість побаченого: одна з багатьох тисяч або мільйонів дитячих доль, які терплять так чи й гірше. Скільки ж оцих знедолених дітей, яких так “виховують” батьки, бабусі, няньки?! Може, тому сотні тисяч дітлахів тікають з рідної домівки, з інтернатів. І ладні жити у каналізаційних люках, на горищах, у підвалах, будь-де — в мороз і в дощ, без їжі, у лахмітті — аби лише не терпіти наруги тих, кого називали рідними...

Щиро сподіваюсь, що схожа “доля” не чекатиме на мого маленького знайомого — при живих і освічених татові й мамі.

“Кобзар став для українців явищем світоглядотворчим, таким, що осенсовує буття нації, дає їй духовну міць, віру, надію”.

Микола ДМИТРЕНКО

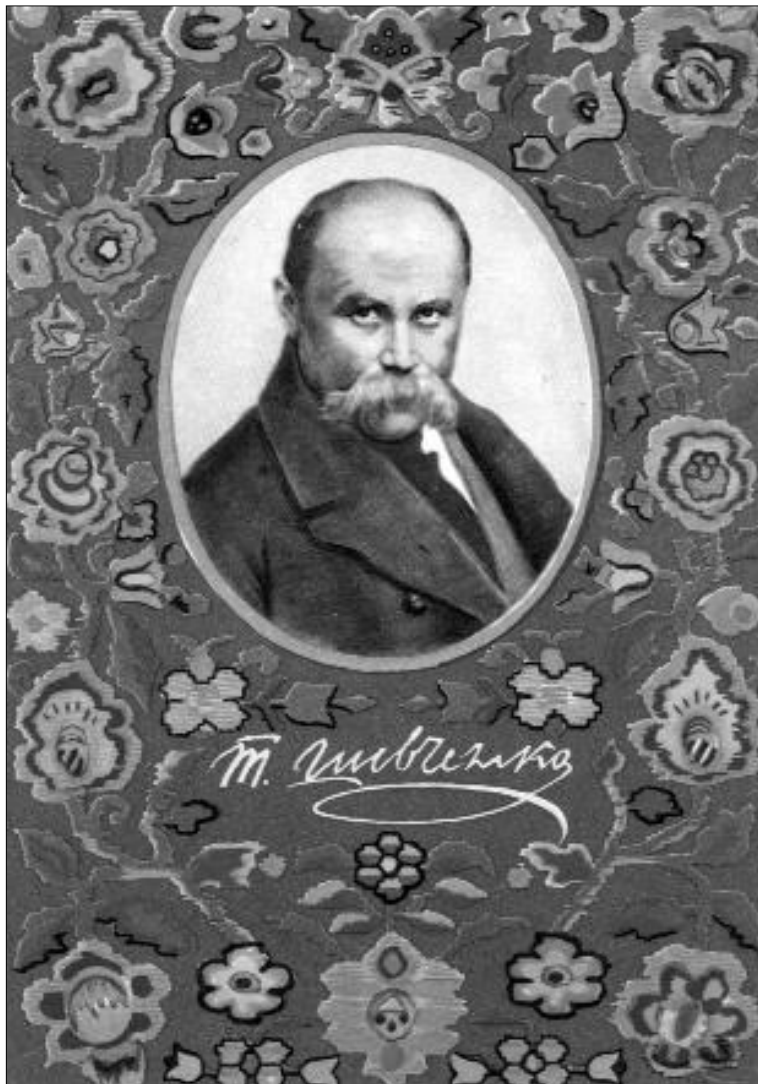
Із появою Тараса Шевченка Україна здобула акцент животворного символічного коду безсмертя. Це сонячний промінь, що летить із минулого в майбутнє: освітлює, зігриває і пролікає.

Про цю безсмертну якість ролі Тараса Шевченка для українців свого часу писав ще Іван Франко, підкреслюючи його кровний зв'язок із народом, з нащадками: “Він був сином мужика — і став володарем у царстві духа. Він був кріпаком — і став велетнем у царстві людської культури. Він був самою — і вказав нові, світлі і вільні шляхи професорам і книжним ученим. Доля переслідувала його в житті, скільки лиш могла, та вона не зуміла перетворити золота його душі у ржу, ані його любові до людей в ненависть і погорду... Доля не шкодувала йому страждань, але й не пожаліла втіх, що били із здорового джерела життя. Найкращий і найцінніший скарб доля дала йому лише по смерті — невмирущу славу і всерозквітаючу радість, яку в мільйонів людських сердець все наново збуджуватимуть його твори...”

Образ Тараса Шевченка улюблений у народі. Ще за життя генія творили легенди й перекази про нього. Ні про кого в Україні не говорили, тільки про Тараса Шевченка, що він ходив в образі Бога до людей: з'являвся знаєцька саме тоді, коли людині найважче, в години розпачу й відчаю, допомагав порадою, ділився куснем хліба, грішми, знімав із себе одержину.

Ідеального героя народу зображено не лише в переказах, а й у прислів'ях та приказках, піснях. Багато його рядків стали крилатими, ідейними, моральними настановами. Це засвідчує, що Тарас Шевченко став для українців явищем світоглядотворчим, таким, що осенсовує буття нації, дає їй духовну міць, віру, надію. Слова Тараса боялися (і лякаються досі!) зовнішні та внутрішні вороги України. Справжні українці ніколи не відмовлялися від Шевченка, не відверталися від його мудрого образу, на нього молилися, як на рятівника України й гаранта її світлого майбутнього. Для народу-сонцелюба, хліботворця й добротворця геніальний поет і художник був і залишається ідеалом: “Шевченко Тарас наче сонце для нас”, “Нема квітів без кореня, а Шевченка без народу”, “Кажі правду, як Шевченко”, “Тарасові слова — то правда жива”.

ІДЕАЛЬНИЙ НАРОДНИЙ ГЕРОЙ

Художник Ніна Божко. Плакат “Т. Г. Шевченко”

“Шевченків “Заповіт” облетів увесь світ”, “Тарасові думки будуть жити віки”, “Шевченко жити буде, поки на землі житимуть люди”.

У легендах і переказах образ Шевченка огорнутий серпанком святості, простоти, доброти, мудрості, дотепності, любові. Ці твори на різні теми.

Один із помітних мотивів — волелюбство й правдолюбство Тараса Шевченка.

У переказі “Царські замки тріснуть” підкреслено віру народу в правдиве слово Шевченка: “Про Тараса Шевченка я чула, що він був у наших краях. Кожному хотілося побачити, поговорити з ним.

— Оце і є ти, що царицю назвав засушеним опеньком?

— Так точно, — сказав Тарас.

— Як посміє ти!? — гримів цар.

— Страх люблю правду говорити, — отвітив Шевченко”.

Чимало творів зображує різноманітні кумедні, гумористичні ситуації з життя Шевченка. Іноді народ безжалісно, сатирично змальовує панів чи інших гнобителів: “Ішов Тарас Шевченко дорогою, а назустріч йому іде пан бричкою. Тарас привітався, а пан на те відповів: “Гусь свині не товариш”. “Коли так, то я полетів”, — сказав Тарас”. В іншому анекдоті йдеться про діалог із генералом: “Іхав одного разу Шевченко в поїзді разом із генералом. Іхали і мовчали, скося позираючи один на одного. Шевченко читав книжку, а генерал то дрімив, то грався зі своїм цуциком. Коли Тарас поклав поруч себе розгорнуту книжку і собака понохав її, генерал, намагаючись покепкувати з поета, звернувся до цуцика:

— Учись, учись — поетом будеш.

Шевченко додав:

— А не доучишся — генералом будеш”.

У піснях, коломийках, частівках також підкреслюється належність Шевченка до народу, вірне йому служіння словом і ділом:

Півтораєт років жие,

А все молодіє, —

Бо душа його з народом,

Тому й не старіє.

Або такі рядки:

Хвала й слава Кобзареві

Од роду й до роду,

Що сміливо кликав люд

Битись за свободу.

Геніальне слово Тараса Шевченка ввійшло у народну свідомість, в його душу й серце. Недарма на слова поета створено стільки народних мелодій. Улюбленими стали пісні “Реве та стогне Дніпр широкий”, “Думи мої, думи мої”, “Як умру, то поховайте”, “Ой літа орел”, “Тече вода в синє море”, “Зацвіла в долині червона калина”, “Плавай, плавай, лебедоньку”, “Садок вишневий коло хати”, “Нащо мені чорні брови”, “Летить галка через балку”, “Утоптала стежечку” тощо.

Ідеальний образ народного героя, витворений мільйонами, не підвладний часові. Проте останніми роками спостерігаємо зневаж-

ливе ставлення до цього високого ідеалу в окремих політиків, представників недоукраїнізованої інтелігенції, в тих, що їх Тарас Шевченко називав “добрими людьми” (“Не так тії вороги, як добрії люде”). Навіть деякі сучасні богослови, науковці, письменники, журналісти заявляють про “іконізацію”, культ Шевченка, про те, що будувати йому пам'ятники — це ставити ідолів тощо. Чи не найбільше постарався спалювати світлий образ Кобзаря епатажний борзописець Олесь Бузина. Після виходу його пасквільної праці я написав таку строфу:

Бузу бузує Бузина

(Чи й народився під бузиною?)

Шевченко — геній, однина,

А бузини — як гною!

Ідеальний образ Тараса Шевченка намагаються принизити ті, хто не будувє української України, хто зневажає народ, його мову, традиційну культуру, правдиве гнівне й ніжне слово Тараса. Це ті вельможовладці, що не можуть, не вміють і не бажають творити Української держави, а чинять розбрат і хаос, каламутять воду, щоб ловити золоту рибку, щоб приватизувати Україну, перетворити її на землю обітовану для себе, а українців виморити голодом або випхати, як констатували ще колись Тарас Шевченко, “на чужину, на чужу роботу”. Це ті горе-реформатори, гробівники національної ідеї, хто зменшив кількість годин на вивчення української мови, творчості Шевченка, Франка, Лесі Українки. Це ті, хто на щити виставив злочинне протиставлення-запитання в проєкті “Великі українці”: “Українець (Тарас Шевченко) чи українка (Лесь Українка)?” Це ті, хто кривить писки чужою мовою в парламенті, уряді, державних адміністраціях, міністерствах. Це ті, хто, прикриваючись грошовими мішками, пихато й нахабно знищують усе українське за духом і буквою, стосується це скульптури, книжки чи спорту. Це ті, хто боїться сильної Української держави, хто боїться безсмертного народного поета-пророка, національного героя, генія світової літератури і культури.

Тарас Шевченко уособлює народ, Україну. Український народ має такого поета, на якого заслуговує. В Україні ще нема влади, на яку заслуговує народ. Сучасна українська влада ще не осягла величі Тараса Шевченка, не зрозуміла, що код національної ідеї сформульовано у крилатих і пророчих Шевченкових словах: “В своїй хаті — своя й правда, і сила і воля”.

ДОРОГА З ЖИТОМИРА В КИЇВ

З літопису життя і творчості Тараса Григоровича Шевченка можна довідатися, що великий український поет побував в різні часи в багатьох місцях України. І тут, а не лише в творчості, він став прикладом для письменників і художників на всі часи, зразком єднання з народними масами.

Багато подорожей Шевченка називають “археологічними”. Офіційним завданням Шевченка-археолога було зібрання фольклорного матеріалу, огляд визначних урочищ та могил, створення ескізів, зібрання, де можливо, давніх актів і грамот. У дорозі разом із Шевченком завжди були його робочі альбоми, де митець час від часу робив замальовки, записи.

Остання археологічна подорож Шевченка — з 21 вересня до 29 жовтня (за ст. стилем) 1846 року на Поділлі, Волині й Київщині. 2 і 3 жовтня він перебував у Кам'янці-Подільському, незабаром виїхав, щоб змалювати Почаївську лавру і перебував там принаймні до 20 жовтня. Останню декаду жовтня Шевченко подорожував із Почаєва до Києва через Кременець, Дубно, Острог, Корець, Новоград-Волин-

ський і Житомир, звідки поспіхом, за три дні, повернувся в Київ.

Про маршрут переїзду Шевченка з Житомира до Києва не відомо нічого. Знаємо, що з Житомира у Київ у 40-і роки XIX століття вело дві дороги: одна — поштова, новіша, через Студеницю, Радомишль, Раковичі, Рожів, Мотижин і Білогірську, друга — воєнна (“старий шлях”) через Студеницю, Коростишів, Привороття, Брусилів, Грузьку, Бишів і Білогірську.

Про “воєнну” дорогу Фундуклей, київський губернатор, писав: “Крім військової її важливості, вона має значення також і для торгівлі. Всі, хто проїжджає не на поштових конях у Житомир, звичайно прямують цією дорогою для скорочення шляху і для уникнення великих пісків під Радомишлем”.

Ця обставина могла стати мотивом для Шевченка, що поспішав до Києва, щоб обрати другий варіант — через Брусилів, Грузьку і Бишів. Та, мабуть, були підстави об-

рати саме другий шлях з Житомира до Києва.

За народними переказами і піснями про Івана Бондаренка, які поет записав ще 1843 р. в околицях Вишгорода, Шевченкові було відомо, що Бондаренко походив з кріпаків села Грузької, що там жила його мати, дідя Бондаренків гайдамацький загін у Бишові, що роз-

громлено цей загін у Макарові, а самого Бондаренка страчено в Чорнобилі.

Поета здавна цікавили пісні про Бондаренка і сама історична постать гайдамацького ватажка. Він не міг не скористатися нагодою бодай проїздом відвідати рідне село одного з героїв Коліївщини Грузьку, а також Бишів і Брусилів —

ності його загону. Роботи в київській Археологічній комісії Шевченко з документів, що центром гайдамацького руху 1768 р. на півночі Київщини став Брусилів, “правою рукою” Івана Бондаренка був Корній Москаленко, який походив, як гадають, із села Осівці, що вони разом із загонем козаків в'їхали в Брусилів з боку села Дідівщини і “покаравши” тут шляхту і рандарів та поповнивши свої лави брусилівськими кріпаками, й міщанами-ремесниками, попрямували в Грузьку, а потім у Бишів, Копилів, Рожів, Макаров, Андріївку.

Яків Галайчук, знаний у Брусилівському районі краєзнавець і педагог, простежив перебування Тараса Шевченка на Волині й відвідини Брусиліва. Саме тут, вважає історик, Тарас записав останню з трьох пісень про Івана Бондаренка. А вже навесні наступного року його як члена тємного Кирило-Мефодіївського товариства заслано в солдати в Оренбурзький край.

Євген БУКЕТ,
за матеріалами сайту
<http://brusilov.org.ua>

В СВОЇЙ ХАТІ — СВОЯ Й ПРАВДА, І СИЛА, І ВОЛЯ

19–23 травня, квітучої, по-літньому спекотної пори, Дніпропетровщина стала духовним центром України: тут проходило Міжнародне Шевченківське свято “В сім’ї вольній, новій”.

Ніна ГНАТЮК
Фото автора

Що знаємо про Січеславщину, край козацької вольниці, безмежних степів, тихоплинного Дніпра-красеня? Знаємо, що тут виплавляють метал і творять петриківські живо-розписи, космічні ракети і різноманітне шахтне й металургійне устаткування. Лише в Дніпропетровську, колишньому Катеринославі, що будувався як третя, південна (після Москви і Петербурга) столиця Російської імперії, сьогодні понад 100 наукових і науково-конструкторських організацій, чотири академії й стільки ж університетів.

Нас полонив своєю красою і величчю Дніпро, набережна якого

ську державу. Треба подбати, щоб панувала в ній правда — про нашу історію, про нашу владу, про наші проблеми і сподівання, як і за рахунок чого живемо і виживаємо. А воля для українців — не лише свобода, а й зусилля бути вільними, здатність порвати окупи духу і ніколи більше не бути рабами на праотчій землі. Хіба не так, українці?

У праці “Тарас Шевченко. Життя і творчість” академік Іван Дзюба зазначає: “Шевченка розуміємо настільки, наскільки розуміємо себе — свій час і Україну в нім. І наша доба, як і кожна попередня, прагне наблизитися до розуміння Шевченка. Та щоб краще зрозуміти його як нашого сучасника, треба повніше збагнути його як сучасника проблем, суспільства середини XIX ст. Шевченко сам приходив у наш час. Але й ми повинні йти в його час. Тільки так між нами й ним глибше взаєморозуміння.”

Ми цінуємо духовне й естетичне багатство його творчого світу, захоплюємося ідейним авангардизмом і високим громадянським образом, політичною і моральною принциповістю, його органічною належністю народів та багатьма іншими дорогоцінними якостями, що пов’язані в нашій свідомості з його іменем. Але чи завжди і чи сповна можемо уявити, що за цим стояло, скільки це коштувало боротьби, болю, мужності, прозоріння думки, сили волі, природної чистоти і доброти?”

У кожного з нас свій Шевченко. Його словами часто говоримо, його очима дивимося на світ, його думками живемо і любимо, радіємо і страждаємо, народжуємося і покидаємо цей світ.

“Той мурує, той руйнує”, — мимоволі згадуємо, коли бачимо покинуті клуби і бібліотеки, забуті, спорожні людські оселі, а поруч — палаци торгашів і крадіїв, нового лукавого панства.

Коли почуєш, як представники фракції комуністів прагнуть зробити російську другою державною, а насправді — єдиною державною мовою, мимоволі згадуєш:

*Доборолась Україна
До самого краю.*

Хіросі Катаока — дослідник українського фольклору

простяглася в обласному центрі на 32 кілометри. Завдяки цій могутній річці, численним паркам і скверам, широким бульварам не так відчуваються викиди в атмосферу металургійних комбінатів, багатьох десятків тисяч автомобілів.

Та чи все ідеально в цьому півтора мільйонному місті, що завдяки своїм багатьом владцям і товстосумам все не хоче прощатися з комуністичним минулим? Дніпропетровськ ніяк не стане Січеславом, хоч про це мріють і цього домагаються просвітяни, науковці і творчі громадянські тисячі його свідомих мешканців.

У місті досі нема вулиць з іменами таких відомих діячів, як архітектори О. Л. Красносельський і Д. С. Скоробогатов, письменники А. Ф. Кашченко і В. П. Підмогильний, богослов, історик В. О. Біднов і літературознавець П. О. Єфремов... У той же час місто “прикрашають” набережна імені Леніна, площі, найменовані прізвищами багатьох інших більшовицьких вождів, а також Зональна, Тимчасова, Панельна, Колгоспна, Комітетська, Сільрадівська, Соціалістична, Незаможна, Обласна, Електрична, Масивна, Конструктивна, Зоологічна та інші вулиці. Настав час нарешті визначитися з назвою обласного центру та з його гербом, враховуючи історичне минуле цього славетного козацького краю.

Не варто прислухатися до слів земляка з президентською булавою, який сказав, що національна ідея не спрацювала. Якби колишній президент України глибше знав творчість Тараса Шевченка, якби хоч інколи розгортали цю священну для українців книгу його підлеглі, то дійшли б висновку, що національна ідея закодована у словах Великого Кобзаря: “В своїй хаті — своя й правда, і сила, і воля”. Нарешті маємо свою хату — незалежну Україн-

Урочистості у Дніпропетровському академічному музично-драматичному театрі

*Гірше ляха свої діти
Її розпинають.*

І до нас, нині живущих, із сивої давнини звернені мудрі, вистраждані, по-батьківському зворушливі слова Тараса Шевченка:

*Свою Україну любіть,
Любіть її... Во врем’я люте
В остатню тяжку минуту
За неї Господа моліть.*

Отож, Міжнародне Шевченківське свято прийшло до Січеславщини. Відбувся прийом представницької творчої делегації в обласній держадміністрації. Заступник голови ОДА Євген Бородін, заступник голови обласної ради Андрій Шипко, начальник обласного управління культури і туризму Катерина Самарець, голова Дніпропетровської обласної письменницької організації Леся Степовичка розповіли про трудові й творчі здобутки січеславців, видатних діячів минулого і славних добротворців сьогодення, висловили впевненість, що міста і села Дніпропетровщини, люди цього краю стануть ріднішими кожному з нас.

Письменники з усіх областей України, АР Крим, а також з Білорусі, Вірменії, Грузії, Казахстану, Литви, Польщі, Японії приїхали до міста на Дніпрі, щоб сказати своє слово про генія українського народу, глибше пізнати цей козацький край, примножити в ньому дух лицарства і творчості, скласти шану людям праці, збагатитися духовними скарбами історії.

Серед учасників цьогоорічного свята — лауреати Національної премії України імені Тараса Шевченка письменники Любов Голота,

Григорій Гусейнов, Олесь Лупій, Леонід Талалай, Степан Сапеляк, Дмитро Кремень, художник і автор прозових творів Василь Лопата.

Учасники свята, представники громадськості поклали квіти до пам’ятника Тарасу Шевченку в центрі міста.

Відкриваючи Міжнародне Шевченківське свято “В сім’ї вольній, новій” у Дніпропетровському академічному музично-драматичному театрі ім. Т. Шевченка, голова Комітету Верховної Ради України з питань духовності і культури, голова НСПУ, лауреат Національної

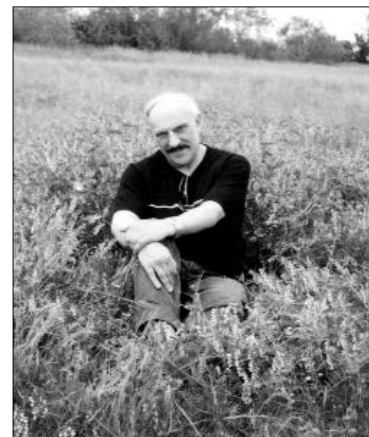
премії України імені Тараса Шевченка Роман Лубківський нагадав, що члени мистецької делегації, добираючись до Січеслава, їхали через Чигирин, Черкаси, певним чином повторюючи Шевченків шлях. І важко повірити, що тут, у славному Січеславі, пам’ятник молодому Тарасові Шевченку стоїть на вулиці Леніна. Сподіваємося, що нова влада прагне позитивних змін. Ми хочемо їх бачити тут, у промислому серці України. Нас непокоїть майбутнє цього краю, адже багато кого завезли сюди з інших земель. Треба зробити все, щоб ці люди наблизилися до українських джерел.

Щирими оплесками вітали земляки письменницю Любов Голоту, 2008 року удостоєну Національної премії України імені Тараса Шевченка за роман “Епізодична пам’ять”. Любов Василівна часто приїжджає в рідний край: народилася у Кривому Розі, жила і навчалася в Софіївському районі, закінчила Дніпропетровський університет, працювала на обласному радіо. Нещодавно у Гірничій академії була презентація роману “Епізодична пам’ять”. Побувала письменниця і на Гончарівських читаннях. Добре, що є в Дніпропетровську вулиця О. Гончара, кілька шкіл носять його ім’я.

Болять доньці степу проблеми цього краю. У багатьох селах бракує питної води — доводиться завозити її у пластиковій тарі. Висихає річка Базавлук, та залишається ошатну, майже на півтисячі сторінок книгу “Шевченкіана Придніпров’я”.

Серцевину цього довгоочікуваного видання становлять твори Григорія Бідняка, Сергія Бурлакова, Григорія Гарченка, Віктора Гриценка, Григорія Гусейнова, Марії Дружко, Олесь Завгороднього, Олександра Зайвова, Юрія Кібця, Віктора Коржа, Михайла Ларіна, Миколи Миколаєнка, Олеси Омельченко, Віталія Старченка, Надії Тубальцевої та інших січеславських письменників, присвячені пам’яті Тараса Шевченка.

Далі буде.

Прославлений художник Василь Лопата серед степового роздолля

премії України імені Тараса Шевченка Володимир Яворівський зазначив, що вже майже два століття слово Шевченка хвилює, надихає свідомих українців, не дає спокою тим, хто хотів би знову бачити Україну колонією Російської імперії.

Дніпропетровщина — споконвічний козацький край, де має на повний голос звучати рідна українська мова, розквітати українська культура, адже це земля багатьох велетів духу, серед яких — Дмитро Яворницький і Олесь Гончар. Маємо зробити все, щоб не міли ріки нашого патріотизму, не виснажувався ґрунт віри, з покоління в покоління передавалися Тарасові думи, Тарасове пророче: “Борітеся — поборете!”

Заступник голови Дніпропетровської обласної адміністрації Євген Бородін тепло привітав гостей, побажав плідної праці, успіхів у творчості й вручив В. Яворівському сувеніри — щойно видрукуваний том “Шевченкіана Придніпров’я” і настінну таріль з портретом Тараса Шевченка роботи петриківських майстрів розпису.

Поет і громадський діяч, голова Комітету з присудження Націо-

Земляки тепло вітали Любов Голоту

“Форум — те місце, де зустрічаються різні культури, де люди вчать краще розуміти одне одного”.

КНИГА — ЦЕ ЗБРОЯ?

Уляна ГЛІБЧУК
Фото Олесь ДМИТРЕНКА

23 травня в галереї “Лавра” офіційно відкрили міжнародний книжковий Форум видавців у Києві, який триватиме до 25 травня. Його фінансовим донором стала Київська міська державна адміністрація. На прес-конференції за кілька днів до відкриття Форуму начальник головного управління культури і мистецтв КМДА Світлана Зоріна повідомила, що міська влада виділила з бюджету на цей літературно-мистецький фестиваль 500 тисяч гривень. Натхненником й організатором стала президент Форуму видавців у Львові Леся Коваль. Вочевидь, обидві сторони якось порозумілися, щоб свято книги не стало заручником політичного піару.

Київський книжковий ярмарок та літературно-мистецький фестиваль проходив під гаслом “Книга — це зброя” і відбувався на трьох основних майданчиках: в галереї “Лавра”, в музеї Івана Гончара та в Музеї книги і друкарства України. На офіційному відкритті крім президента форуму слово мали віцепрем’єр-міністр України Іван Васюник та голова Національної ради з питань культури Микола Жулинський.

Президент Форуму видавців у Львові **Леся Коваль**:

— У Львові ми призвичаїли публіку і журналістів до того, що форум — це надзвичайна подія. На жаль, у Києві ситуація інакша. Політика тут понад усе, однак ми займаємося культурою.

Це перший міжнародний Форум видавців у Києві. Чим більше люди читатимуть і орієнтуватимуться в сучасній літературі, тим успішніше вони можуть виборювати краще місце у цьому житті. Вони завжди будуть сильними й озброєними. До цієї думки треба привчати дітей, якими слід читати більше. Усі наші акції, тобто 15 років Форуму видавців у Львові, фестивалі дитячого читання спрямовано саме на це.

Форум видавців у Києві не може бути і не буде копією Львівського. Це інша акція з іншими завданнями. Наша мета — показати, що у столиці України може бути такий самий потужний книжковий ярмарок, як і в інших країнах світу. Не кажу, що вдасться це зробити з першого разу. Київ дезорієнтований і розбещений ринком на Петрівці. Насправді книжку можна не лише

купувати, а й говорити про неї, слухати цікавих людей, тому на Форумі проводимо багато літературних акцій. До нас приїжджає майже 140 письменників з усієї України. Це і добре відомі майстри слова, так звані живі класики, і зовсім молоді люди, які, може, й опублікували по добірці віршів у якомусь часописі чи в інтернеті. Але всі хочуть донести свої думки до читача і вірять, що в Києві їх почують.

Спеціальний гість фестивалю — ізраїльський письменник Руї Хен, який два роки тому вперше відвідав Україну і закохався в нашу літературу, почав вивчати мову і перекладати наших письменників івритом. Наш Форум — те місце, де зустрічаються різні культури, де люди вчать краще розуміти одне одного.

На офіційному відкритті Форуму видавців у Києві виступив **Іван Васюник**:

— Вітчизняний книжковий бізнес загнаний у резервацію. Кожну шосту книжку, яка розповсюджується тут, завозять із Росії. Це наводить на думку, що митні правила і система розповсюдження створили таку ситуацію, що українська книжка, на відміну від імпортованої, дорожча. Безперечно, уряд вживатиме кардинальних заходів.

Перший крок, без якого неможливе впровадження протекціоністської політики, — прийняття закону України, який запровадить пільги на вітчизняне книговидавництво. Обіцяю, що цей законопроект буде розглянуто на найближчому засіданні Кабінету Міністрів.

Другий крок — рішення щодо пільгової оренди приміщень книгарень і видавництва. До цього рішення уряд підготував рекомендацію про відкриття нових книгарень (принаймні одну на 20 тисяч населення). Маємо надію, що найближ-

чими роками зможемо відновити 2,5 тисячі книгарень. Це той мінімум, коли вестимемо реальну протекціоністську політику і вийдемо з теперішнього ганебного стану. Результативно працювати в цьому напрямі можемо лише у співпраці з громадськістю.

***

Український уряд завжди добре озброєний словом. Однак Київ — це Київ, а Львів — це Львів. І їм не перетнутися ніколи... Переспів знаменитих рядків Кіплінга виник спонтанно: від побаченого і почутого у галереї “Лавра” та інших майданчиків Форуму. З усього видно, що столицю прагнули “взяти” легкістю андеґраундного жанру: різноманітними шоу, поп-, джаз- та рок-групами. Музичний майданчик розташували поруч з книжковим ярмарком, у дворі галереї. Мета прозора: заманити молодого читача, як метелика, на світло української книги. Програма була щільна: гурт мандрівних джаків “Вертеп” плюс Сергій Жадан та Юрко Покальчук; Мар’яна Савка і “Оркестра Vito”, Володимир Цибулько і гурт “Неділя”, Артем Чех і гурт “Навідмунувід”. Одне слово, таких літературно-музичних тандемів було достатньо. І нічого дивного: наші письменники не гірші від європейських: також вмють співати. Крім того, було багато презентацій, автограф-сесій, читання віршів й прози та одна поважна літературна нагорода. Цього року комітет літературної премії “Айстра” визнав найкращою книжку львівської письменниці Галини Пагутяк “Захід сонця в Урожі”. Вважають, що спільний проект НСПУ та Міжнародного благодійного фонду Ернеста і Наталії Гуляк (Австралія) виник, щоб трохи “розвантажити”

Джазові імпровізації поетеси Мар’яни Савки

Шевченківську премію. Фінансова нагорода від “Айстри” — 30 тисяч гривень.

На жаль, якщо організатори Форуму прагнули створити величезну літературну тусовку, то трохи помилилися. Для невимушеного мистецького спілкування потрібна відповідна інфраструктура: сітка кав’ярень і не всепожираючі ціни у них. Зрештою, банальна можливість прихилити десь голову на ніч. З карколомними цінами у столичних готелях найдешевше — у скверки, підмостивши замість подушки “книгу-зброю”...

Терплячі письменники і видавці... Скільки їм обіцяли пільг і дотацій, скільки зобов’язувались обороняти від іноземної навали — і не перелічити. Мабуть, найбільше 2007-го, у Рік української книги. Незважаючи на всі оманливі обіцянки, вітчизняна книга все одно якось виживає, і видавців підгодує. Та залишається таємницею: чому за стільки років незалежності книжковий бізнес, дуже успішний у сусідніх країнах, в Українській державі так і не став основним чинником протекціоністської політики уряду. Тому й маємо те, що маємо: якщо Франкфуртська чи Варшавська книжкова виставка — свідчення книжкового ринку та індустрії, то зовсім інакше у Києві чи навіть на Форумі видавців у Львові. Хоч сотню разів назви його міжнародним, але ярмарок — завжди ярмарок. І річ не в Лесі Коваль: вона робить усе, що може. Проте об’єктивні фактори сильніші... За спостереженням літературного критика Роксани Харчук, вітчизняний книжковий бізнес тільки почав спинатися на ноги: кілька українських продажів живуть на гонорари від продажу власних творів; літературного агента мають лічені письменники; українська критика з’являється спорадично...

Хоч українську мову і проголошено державною, вона й досі не домінує. У нашому суспільстві панує не російська імперська мова, а її спотворений варіант — суржик. Вітчизняна література розвивається в межах суспільства, яке неможливо назвати культурним. Про рівень його культури свідчить бодай той факт, що на 46 мільйонів українського населення українську книжку найцікавіших авторів видають накладом 5 тисяч примірників.

Чого б це тоді дивуватися, що міжнародний книжковий Форум видавців у Києві розмістився у невеликому приміщенні галереї “Лавра”, а поміж його рядами не спостерігалось затертих книгоманів?

ШАНС ОСМИСЛИТИ БЕЗМЕЖНІСТЬ НЕБА

Уляна ГЛІБЧУК

У Дрогобичі 26 травня почався третій міжнародний літературний фестиваль, присвячений Бруно Шульцу. Його знамените химерне письмо спровокувало бажання одразу трьох народів привласнити славу його творчості. Євреї за національністю, Бруно Шульц жив у провінційному галицькому містечку, а писав польською. 2008-го грандіозне мистецьке дійство пройде під девізом “Бруно Шульц і культура пограниччя”. У програмі, крім доповідей відомих письменників та перекладачів “Цинамонових крамниць”, значиться “арка уяви Бруно Шульца”. Уява — річ суто індивідуальна. Особливо уява про уяву...

З вікон цієї маленької бібліотеки в Івано-Франківську завжди можна було підглядіти назву вечірнього кіносеансу. Маленький, немов сільський, кінотеатр розташований навпроти. Хоч йому з вічною індійською мелодрамою на облупленим боці більше пасувало б називатися “клюбом”. Тепер, коли приїжджаю додому і випадково потрапляю до цього глухого й коліс хуліганського місця на Софіївці, воно видається просто милим задуп’ям міста.

Саме тут, у бібліотеці на Софіївці, мені потрапив до рук журнал “Иностранная литература”, де вперше було надруковано Бруно Шульца. Прочитання “Цинамонових крамниць” залишило відчуття незрозумілості. Я ще довго перетасувувала в пам’яті дивну назву, яка у російському перекладі була “коричною лавкою”. В уяві виникали грубо обтесані, просякнуті вологою лавочки. Закуцувалені диким бузком, вгрозі у м’яку чорну землю, вони принадували комарів і дощових черв’яків. Так, тоді ці “лавки” асоціювалися з вологою, тому і виступали повільні осінні дощі, розшаровувалися пласт за пластом і розчинялися під землею.

Вдруге прочитавши Бруно Шульца, відчула щось зовсім інакше: густий солодкуватий цинамон. Їя покинула період безпросвітної мжички заради спеки і раювання флори. Запах нагадував залежані боки ранніх липневих яблук, які встеляли садок мого діда. Їхні соковиті рани принадували ос і мурашок. Комахи з такою насолодою бабралися в солодких тріщинах плоду, що я, не замислюючись, пірнула б туди само... Якби не страх, що рано-вранці бабця Марія повизбирує у поділ фартуха всю оту паперівку. Заточивши безликий кухонний ніж, поріже на райські скибочки й віднесе на стрих — сушитися. А бо ще гірше: посипавши щедро цинамоном, спече у духовці яблучний пляцок.

Потім ще перечитувала Шульца. Він почергово залишав категорично різні відчуття: нудоти і радості. Самі по собі, окремішно, вони майже безсенсові — обезлюднена планета. Диво народжується лише на їхньому пограниччі: привідкривається ляда тотальної самотності, й крізь її шпарину маємо шанс осмислити безмежність зоряного Неба.

СТВОРЕННЯ ВЛАСНОГО ВСЕСВІТУ

Анна БАГРЯНА

ПЛАТОН БОРИСПОЛЕЦЬ

Платон Тимофійович Борисполець народився 1798 року в містечку Гоголів Остерського повіту Чернігівської губернії (нині село Гоголів Броварського району Київської області). Батько Тимофій Никифорович Борисполець здобув вищу освіту в Петербурзі, працював губернським прокурором у Житомирі, Херсоні та Мінську, був відомим громадським діячем.

Платон розпочав військову кар’єру. Закінчив другий кадетський корпус у Петербурзі 1823 року офіцером артилерії. Вирізняючись надзвичайно діяльним характером, він крім своїх прямих обов’язків ще служив при арсеналі. Створив креслярню при артилерійській школі, де безкоштовно читав механіку та готував малюнки зброї. Незвичайною діяльністю Борисполець звернув на себе увагу великого князя Михайла Павловича, його познайомили з імператором Миколою I. Платон міг би зробити блискучу кар’єру військового, але приніс її у жертву мистецтву. Незважаючи на численні заняття, відвідував як вільний учень класи Академії мистецтв. Вивчаючи малювання та живопис уривками, зумів досягти великих успіхів: за малюнки з натури 1837-го він одержав малу, а 1838-го — велику срібну медалі Академії, а за картину “Артилерійський парк” 24 вересня 1836 року — малу золоту медалі.

Через деякий час Борисполець переходить у клас Брюллова. Вимогою до учнів у професора були високі. Він говорив, що в його класі можуть навчатися лише талановиті, кому він може бути корисний. У цей час Платон Тимофійович знайомиться ще з одним учнем Академії Тарасом Шевченком. Платон і Тарас згодом стають найщирішими друзями. Що ж приваблювало молодого Тараса у старшому за нього військовому офіцерові? Може, те, що Борисполець був дуже оригінальною, щирою і товариською людиною? Микола Рамазанов згадував про Платона: “У нього було так багато енергії й пориву, що нерідко він захоплював власним прикладом набагато молодших за себе. Молодечка доброта його серця увійшла між нами у приказку: добрий, як Борисполець, казали ми, намагаючись визначити у комусь іншому найвищий ступінь доброти. Він завжди ладен був віддати останнє ближньому своєму. І не лише для того, щоб бути корисним, а просто бажаючи принести йому задоволення”.

1839 року Борисполець фактично почав життя спочатку. Вийшов у відставку полковником, щоб ще наполегливіше зайнятися малюванням. Він мріяв завоювати велику золоту медалі, щоб одержати за рахунок Академії відрядження за кордон. Конкурував він двічі: вперше подав картину “Александр Македонський усмиряє Буцефала” (1841), вдруге — “Образ Воскресіння Христа” (1842). “Художественная газета” у вересні 1841 року писала: “В Академії мистецтв щороку буває після загальних зборів виставка, її знайдете й нині в залах Академії. Назвемо лише імена художників, що подають своїми творами надії. Тут знаходимо роботи Капкова, Шлейфера, Шевченка, Максимова і Бориспольця”.

Робота “Образ Воскресіння Христа” завоювала велику золоту медалі, але статут Академії визначав вік кандидатів, а Борисполець був старшим. Замість поїздки за кордон йому запропонували звання академіка, від якого він відмовився (Русский биографический словарь). Поїхати за кордон худож-

За крайнебом є певна зона відчуження, візуальне дно Всесвіту, заселене фантастичними речами. Завдання творчої людини — вгадати обриси цих речей. Чим вірогідніші здогадки митця, тим досконаліший його твір.

“Висловлена істина — брехня”, — переконує поет Віталій Борисполець. Може, це і про мистецтво. Думка втрачає своє минуле, оскільки, рано чи пізно, забуваєш саму думку — від змісту до причин виникнення. Можливо, пізніше згадаєш. Головне — зрозуміти доволі просту істину: думки, так само як і слова, підкоряються нам лише до певного часу, адже вони старіші, вільніші та мудріші за нас. Їхнє товариство ще треба заслужити.

Життя митця починається зі створення власного світу, можливо, навіть Всесвіту. Художник Платон Борисполець в одному з останніх листів до Карла Брюллова писав: “Ніщо ніколи не зміниться...” Спробуємо замислитися над цими словами. Що він хотів сказати? Що це — розчарування, зневірення у сенсі життя чи стриманість, скупий захват митця непорушністю підмурівка буття? Мовляв, темрява ночі не зміниться, і світло дня не згасне. Цікаво, чи зрозумів його Карл Брюллов? Напевно, адже у людей творчих свої особливості спілкування, їм не потрібно зайвих слів, оскільки володіють спільною таїною проникнення у візуальне дно Всесвіту. Поет Віталій Борисполець додає: “навіть плин часу, який усе завжди змінює”.

Мабуть, вони мали на увазі те саме. Художник Платон Борисполець та поет Віталій Борисполець. Ітиметься про долю першого і творчість другого.

Рід Бориспольців лишив по собі спогади ще з сивої давнини. Хоробрих козаків Війська Запорозького знали й поважали за силу духу та розум. Кілька поколінь поспіль вони входили до числа козацької старшини, були сотенними та полковими писарями, а козацький писар — найосвіченіша людина у своєму осередку. Після поразки гетьмана Івана Мазепи у боротьбі за незалежність України для козаків настали скрутні часи. Багатьох знищили, решту російський імператор Петро I, щоб уникнути нових заворушень, задобрював різноманітними привілеями. На щастя, нащадки Бориспольців вижили у тій борні, хоч так званий “козацький замок” у селі Гоголів Київської області, де вони мешкали, війська Петра I знищили дощенту.

Саме нащадки славетного козацького роду і подарували Україні двох непересічних митців.

ник вирішив за власний рахунок.

Одержати велику золоту медалі і відрядження за кордон прагнув і Шевченко. Але його картину “Циганка-ворожка” було відзначено лише малою срібною медаллю. Можна припустити, що Шевченко мав надію виїхати за кордон разом із Бориспольцем. Підтверджує це й лист Якова Кухаренка до Шевченка, де є таке питання: “Чи ви вже їздили з Бориспольцем на білому коневі в дріжках до чужоземців?” Отже, Яків Герасимович знав про те, що саме з Бориспольцем Тарас мав їхати за кордон для удосконалення в малярстві.

Дружні почуття зберігав Шевченко до Бориспольця впродовж

усього життя. Ось уривок листа до Михайла Лазаревського, датований 16 квітня 1854 року: “...сини-соколи твої, де вони тепер повертаються? Поцілуй їх, друже мій, за мене, скажи їм, що се, мов, вас цілує той старий дядько, що з вами цілувався колись у Царському Селі. Добре було б, якби згадали. Та ні, не згадають. Малі були, забули. То ти їм нагадай, коли сам здоров згадаєш, як ми з Бориспольцем з вами прощались, не доїжджаючи александрівського корпусу”.

Для того, щоб назбирати потрібну суму грошей для подорожі, Платон Тимофійович почав працювати ще інтенсивніше. На замовлення голови Товариства заохо-

П. Т. Борисполець.
“44-гарматний фрегат “Аврора”

П. Т. Борисполець. “Проповідь апостола Андрія”. 1847 р.

чення художників він малює велику ікону, що її виставляють потім у Почтамтській церкві столиці. Для неї він виліпив за власним ескізом і розкішну раму. Рязанському поміщику Шувалову намалював 28 невеликих образів. Крім цього, одержав грошову допомогу від Товариства заохочення художників.

У цей час Борисполець-художник процвітає. Творча еліта столиці часто проводила вечори на його квартирі. За свідченням Миколи Петрова, бували тут Кукольник і Плетньов, Гоголь і Шевченко.

У Бориспольця було прекрасне почуття гумору. Микола Рамазанов згадує, що посеред кімнати у нього висіла чайна ложечка з написом: “Мешаєт всем і нікому не мешаєт”.

За вечерею читали нові твори, співали пісень, влаштували карикатурні танці з оригінальним маскараром.

Нарешті 1843 року Платон виїхав за кордон. Спочатку до Франції, а звідти 1847-го — до Італії. Під час своїх закордонних подорожей Борисполець багато малює, копіює картини великих майстрів. У Парижі намалював картини “Відпочинок святого сімейства”, “Королівський міст”, “Святий Андрій Первозванний”. У Венеції він взявся за копіювання полотен Тиціана у церкві святого Іоанна і Павла. Під час роботи над картиною “Смерть Петра Домініканця” художник страждав від холоду і дуже слабого освітлення. У нього почав псуватися зір, а потім одне око зовсім перестало бачити. Лікарі радили йому відмовитися від малювання, щоб не осліпнути, та Платон краще помер би, ніж перестав малювати. Робота затяглася, заробітки зменшилися, і Борисполець став бідувати. Нарешті 1850 року він закінчив копію і відіслав у Росію. Академія мистецтв схвалила її й оцінила у дві з половиною тисячі карбованців.

Але Борисполець до Росії не повертався: мав надіювилікувати за кордоном очі. Та до 1852 року він осліп майже повністю.

1855 року Платонові “по височайшому соизволенію” Миколи вислали тисячу карбованців для повернення до Росії. Та цими грошми Платон Тимофійович скористався інакше. Майже зовсім сліпий художник значну суму витрачає на купівлю старовинної української кобзи, щоб повернути її на Батьківщину, і разом з нею їде до Варшави, оскільки на повернення до Петербурга не вистачає грошей. У

Варшаві йому трапляється катафалк, який перевозив тіло померлого в Петербурзі португальського посла, в ньому і сліпий митець повертається разом з кобзою на Батьківщину.

Отже, перша закордонна поїздка Бориспольця тривала дванадцять років.

Наприкінці 50-х років, коли Платонові Тимофійовичу призначили пенсію з військового відомства й Академія удостоїла титулу “Почетного вольного обшника”, він удруге виїхав до Парижа. Цього разу для того, щоб лікувати очі. Та у Парижі Платон Тимофійович загинув, потрапивши під колеса карети. Там його і поховали. Так трагічно склалася доля талановитого художника.

Багато робіт митця втрачено. За архівними документами, було з пісовті його значних полотен. Але про місце зберігання більшості з них даних немає. У Києві є картина “Проповідь святого Андрія скіфам” (1847), яку художник подарував великому князеві Олександрові Павловичу, а той згодом подарував на 100-річчя Андріївській церкві. Ця робота й досі висить праворуч перед олтарем церкви. Ще дві акварелі П. Бориспольця “Пейзаж” та “Жандарм” зберігаються в Національному музеї Т. Г. Шевченка, у Петербурзі в Державному російському музеї — картина “Кораблі в бухті при світлі місяця”, копія з картини Тиціана “Муки святого Петра Домініканця” — у науково-дослідницькому музеї Академії мистецтв Росії, портрет О. С. Даргомижського — у Російській Державній публічній бібліотеці ім. М. Є. Салтикова-Щедрина, картина “Мадонна” — у Пермській художній галереї.

Через два роки після прибуття Бориспольця в Росію до Петербурга повертається із заслання й Тарас Шевченко. 24 квітня 1858 року він занотував у щоденнику: “Предположения мне никогда не удаются... Сегодня, например, я располагал зайти в Академию посмотреть выставки, и в заключение к графине Настасье Ивановне. А случилось вот как. В первой зале в Академии мне встретились Зимбулатов и Борисполець, мои старые и искренние друзья. Наскоро обошли мы выставку, отправились к Зимбулатову и время до обеда провели в воспоминаниях. Я совершенно доволен неудачей”.

А їм було що згадати.
Далі буде.

ПІД СОЛОМ’ЯНИМ ДАХОМ, ЯК ХРАМОВИМ КУПОЛОМ

Валентина ДАВИДЕНКО

На старих світлинах, які зберігаються в Національному заповіднику “Батьківщина Тараса Шевченка”, — зворушлива щирість реального природного середовища із сільськими вуличками, численними вітряками, з яких відтоді збережено лише один і його репродукують як візитівку цих унікальних місць. А ще фотограф, зрозуміло ж, ретельно налаштував апарат

Фото Євгена Букета

Вітряк біля с. Шевченкового

на тринозі, а тому й готував до зйомки учасників жанрового дійства, як ту сільську молодь, по-святковому вбрану у вишиванки, чи великодній знімок, де на травичці в кружечку дівчатка граються в крашанки, а гурт хлоп’ят статечно зосередився збоку біля перелазу. І хоч далеко, як буває в глибині колодязя сяйливе люстерко води, у часовій глибині минулих віків шукаєш реальні риси природного й людського оточення, що завдавало щасливих і гірих хвилин головатому бідовому хлоп’яті, яке за цю бідовість, що впала в око управителів пана Енгельгардта, і не потрапив в омріяну науку до хлип-

нівського маляра, а забраний був козачкувати.

Оглядаючи експозицію музею, ловила себе на думці, що барвіста етнографія з рушниками і терновими хустками та сухоцвіттями, можливо, приваблива для зарубіжних гостей та тих молодих людей, які хоч би через колористику національних мотивів, знаковість яких хотів підкреслити автор експозиції, зацікавляться, проникнуться самою темою Шевченкової батьківщини. Але для мене промовистіший правдивий аскетизм низенької побіленої дякової хати, яка вгрузає в землю, що траплялося завжди і в Тарасові часи зі старими хатами. Та й його рідна не була високими палатами, а з маленькими віконцями, простими дерев’яними лавами, зате пахла дольвіка, притрушена густо сіном, та саяв божничокіютик з лампадою у кутку, і полив’яний бік розписаного полумиска так само притягував зір, як це й досі поцінують вибагливі в своїй естетиці японці, що не помістять в оселі більш як одну яскраву пляму — картину чи вазу. Саме цей лаконізм барв в оселі й огром, цілий океан вражень від природи, яка колісала його маленький світ вже з порога димів — садами і щебетом пташок, сестриним квітником, блиском ставків у галях і блакиттю неба поміж крон — живили космічний росток великого таланту.

Ось чому, на мій погляд, потрібно остерегтися пишно вбирати автентичне середовище садиб, пов’язаних з іменем Тараса, в барвисту етнографію, а зберегти і відновлювати ознаки, наближені до реальності того часу, як ті великі тіністі сади і гаї, які були в цих селах два століття тому та ще й другої половини минулого віку. Про це згадає правнук Тараса Шевченка, відомий український художник Микола Петрович Лихощва: кожен господар облаштував не тільки садибу і сад по-своєму, не так, як у сусіда, а й ни-

зинку біля копанки чи ставу обсаджував вербами, майстрував оригінальні перелазу. Мабуть, цінна естетична генетика довго жила в нашому народі, що навіть простого селянина спонукала до самотності, розумного співвідношення барв і оздоб у власному обійсті. Наш час не лише уніфікує, а й спотворює природне відчуття краси. І коли в раюванні садів на пагорбах у Моринцях побіла заповідника завбачиш невідомих бовванів, якусь незрозумілу еклектику дерев’яної різьби, якої сахається погляд — це теж не набуток, а наші втрати у віковій народній естетиці. Як і більш вразливі, про що розповіла мені Катерина Іллівна Урсалова, молодший науковий співробітник Національного заповідника “Батьківщина Тараса Шевченка”. Якось проводила екскурсію для київських школярів біля садиби, де народилася мати Шевченка Катерина Якимівна. Спостерегла, як один з юнаків висмикнув жмут соломи зі стріхи. “Чому ти це зробив?” — запитала після екскурсії. “А Ви мені покажіть, де записано, що я не маю права цього робити”, — зухвало відповів юний правознавець. А його вчителька ще й усміхнулася на такий пасаж. Чи не тому це трапляється, що нове

покоління вже привчено до споглядання лише дійства, начиненого штучним блиском, світу шоу, за яким уже не відтепліє, не стрепенеться навіть юна душа пошаною до солом’яного даху, під яким народився геніальний поет, мислитель, художник. Ось чому упевнююся: потрібно формувати нову естетику пізнання джерел буття Великих в Україні. Починати не так з віночків, як із вдумливої підготовки учнів до кожної такої екскурсії це в класі. І розповідати про подвижницьку роботу багатьох людей, як із зберегли й увічніли святі раритети.

Фото Євгена Букета

Керелівка. Біля криниці. Поштова картка початку ХХ століття. Фотограф і видавець Г. П. Шевченко. Музейний експонат

1967 року група дослідників на всій території Моринського заповідника провела розкопки, і було з’ясовано, що хата, в якій народився Шевченко, розташована в іншому місці, ніж де було встановлено меморіальний камінь. Як розповіла Катерина Іллівна, “Там навіть знайшли глинобитну долівку, уламки печища і дрібні гроші, які на щастя новоселам клали на покуті під час забудови оселі. Тож хату дідуся та хату, в якій народився Шевченко, відновили 1989 року. Для спорудження хат використано дані біографа Тараса Шевченка Олександра Кониського, який 1883-го був у Моринцях у справній хаті, де народився Шевченко, і в хаті його дідуся. Дослідник зробив малюнки, обмір, опис, і на основі цих записів провадили будівництво.

Перед цими іконами Катерина Якимівна світила лампади, молилася, аби на її життєвому шляху зустрівся гарний хлопець. Таким і виявився Григорій Іванович Шевченко з Керелівки. Тарас Шевченко народився і прожив у Моринцях два роки”.

Торік меморіальний комплекс у Моринцях відвідало майже 17 тисяч екскурсантів з усього світу. Неоціненний подарунок музею зробив художник-різьбяр зі Шполянського району Петро Олексійович Мілько. Це понад сто експонатів у мініатюрі, вирізьблених з дерева і документально точно відтворені дякова хата, хата батьків Шевченка, його дідуся, а ще пасіка, воли, вівці, льох, навіть три криниці в Суботові. Петрові Олексійовичу 22 травня виповнилося 88 років.

ТРАДИЦІЇ — У СПАДЩИНУ

Олена ШУЛЬГА

Шевченкова земля щедра на добих і щирих людей. Цей край славиться гостинністю і привітністю мешканців. У Моринцях на Звенигородщині бережуть пам’ять про свого геніального земляка, шанують традиції предків, передають їх у спадок молодому поколінню.

Одна з незвичайних мешканок села — Віра Чепурна, член Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, господиня “Кобзареві коліски”. Її господа покаже кожен, хто живе або хоч раз побував у Моринцях, бо це не просто сільська оселя, а місце, де зібрано свідчення матеріальної культури краю.

Є в господі Віри Чепурної хатина, де зберігаються справжні скарби: вишиванки, рушники, керамічний посуд, плетена з лози коліска. Ці речі господиня купувала в навколишніх селах. У її колекції — буденні та святкові сорочки, чоловічі й жіночі, полотняні та лляні. Про кожну Віра Стефанівна може багато розповісти. Вона так захопилася вишивкою, що почала вишивати сама. Тепер

Фото Олени Шулги

зустрічає гостей у сорочці, вишитої власними руками.

У хатньому музеї Віри Чепурної є предмети побуту, якими користувалися сільські господині на Звенигородщині: горщики, рубель, горнята-близнята, гребінь, коловороток. Такі речі давно вийшли з ужитку, стають у наших селах раритетними, їх можна побачити хіба що в музеях та в приватних колекціях.

До виходу на пенсію Віра Стефанівна працювала на сільському хлібозаводі, тож добре знайома з харчовими технологіями. Тоді організувала “Кобзареву коліску” — затишне місце, де завжди можна смачно пообідати та переночувати. Тож приїздіть у Моринці — не пошкодуєте.

Фото Олени Шулги

Краєвид Моринців

СИЛА КАМ'ЯНОЇ МОГИЛИ

Петро БУДИЧ,
м. Київ

Кам'яна Могила розташована за 18 км на північ від Мелітополя і за 1,5 км на південь від села Терпіння в заплаві річки Молочної (Запорізька область). Це унікальний геологічний витвір, якому нема аналога у світі, — залишок пісковика сарматського ярусу третинного періоду, на що вказує безліч відбитків молюсків і рослин у ньому. Він утворився у процесі формування долини річки і нагадує могилу, тому, мабуть, і названий Кам'яною Могилою. Це геологічне утворення заввишки 12 м над рівнем заплави, площею близько 3 га.

Сучасні геологічні дослідження доводять, що Кам'яна Могила утворилася приблизно за 2,5 тисячоліття до н. е. (П. К. Заморій, І. Г. Молявко).

Кам'яна Могила, за переказами старожилів, раніше була вищою і ширшою. Кам'яномогильні плити місцеве населення використовувало для своїх потреб ще у сиву давнину. Плити, що лежать на схилах

та в підніжжі Могили, вкриті лишайниками, але деякі добре відшліфовані, на них збереглися складні лінійно-геометричні зображення, хвилясті лінії, що відтворюють якісь поняття. Є плити, які лежать хаотично під різними кутами, зокрема й горизонтально (північно-східна ділянка).

Вивченням Кам'яної Могили займався багато вчених, зокрема професор М. Я. Рудинський. 1961 р. після його смерті вийшла друком книжка “Кам'яна Могила”. У ній зроблено узагальнення й висновки Мелітопольсько-Терпінвської експедиції Академії наук України. Ця експедиція виявила на Кам'яній Могилі понад 50 знахідок з петрогліфами і 14 пам'яток стародавньої техніки — шліфувадел, а також багато гротів-печер. У цих гротах стародавні люди робили свої святилища. На плитах і на стінах гротів — рисунки складної композиції. На плитах зображення решіток, що несуть якусь інформацію. Знайдено зображення свійських тварин (кона, рогатої худо-

би) і людей, що вказує на хліборобність автохтонної людності. Петрогліфи — найстаріші письмена, і це вказує на високу розвиненість наших пращурів. Деякі дослідники вважають, що на петрогліфах Кам'яної Могили можна простежити еволюцію письма.

Наскельні малюнки Кам'яної Могили відтворюють цілі поняття. Першим їхнім дослідником був В. Даниленко, продовжував його справу А. Кифішин. Він розробив гіпотезу, що тут існувала могутня держава Аратта, і висловив припущення, що Аратта — це Трипілля, тобто пращури українців належать до найдавніших на Землі. Але багато вчених із цим не погоджуються. Проте всі визнають, що трипільська культура була найдосконалішою. Трипільці вірили в потойбічне життя, в магію і шаманізм, в магічну силу наскельних зображень, вони відображали свої думки на кам'яних плитах. Традиції, звичай

та обряди передалися нащадкам трипільцям — українцям. На цих кам'яних плитах — сліди нашого славного минулого.

Українці ніколи не були байдужими до своєї історії, бо саме у ній — витoki сьогодення. Наскельні зображення на плитах вказують, що наші пращури займалися хліборобством і скотарством.

Кам'яна Могила — надзвичайно цікавий об'єкт для досліджень геологів, археологів, істориків. Тут знайдено залишки стародавніх жертвників. Директор державного музею-заповідника “Кам'яна Могила” Борис Михайлов видав фотоальбом “Кам'яна Могила — світова пам'ятка древньої культури в Україні”. Сьогодні це найповніше видання про об'єкт.

Учені зазначають, що Кам'яна Могила — це природний надземний і підземний музей різних культур, які були на території України, починаючи від пізнього палеоліту

та неоліту. Загалом знає дуже мало або зовсім не знає про нього. Нема Кам'яної Могили і в туристичних маршрутах України. А це храм найдавніших письмен, що має магічну силу, потужну енергетику, і на це вказують у публікаціях дослідники. Люди, які побували на Кам'яній Могилі, розказують, що у них з'являлися відчуття легкості, бадьорості, гармонії.

Щороку в липні у Києві на Майдані Незалежності Віра Михайлівна Глушко (вона продавала українські книжки) записує охочих відвідати Кам'яну Могилу. Екскурсанти мають змогу заїхати на острів Хортиця.

Із плином часу гора стає священною, вона притягує туристів, учених і просто допитливих людей. Її слід популяризувати у засобах масової інформації, досліджувати у наукових працях.

Кам'яній Могилі слід приділити увагу держави й громадськості та дбайливо оберігати її.

Олександра ВІНОГРАДОВА,
член НСЖУ

Цим переймається патріот Роменщини, кандидат економічних наук, народний депутат України (2002—2006 рр.), нині голова правління ДАК “Хліб України” Іван Рішняк. 1991 року за його ініціативою й участю на батьківщині кошового, у селі Пустовійтівці Роменського району, встановлено пам'ятник П. Калнишевському, а згодом — пам'ятний знак у Ромнах. За роки незалежності ініціативна група І. Рішняка вивчила архівні матеріали, наукові джерела, щоб відтворити історичну правду про легендарного українського державника. Організовано цикли теле- і радіопередач, підготовлено матеріали для ЗМІ, знято історико-документальний фільм “Повернення Петра Калнишевського” (автор сценарію — історик і прозаїк Д. Кулиняк), готуються до зйомок повнометражного художньо-документального фільму (режисер — народний артист України В. Савельєв).

Щоб об'єднати зусилля ентузіастів з уславлення пам'яті кошового, Іван Рішняк створив Всеукраїнський благодійний фонд ім. Петра Калнишевського.

Відомо, що коштом Калнишевського — беззмінного кошового отамана Запорозької Січі (1764—1775 рр.) — зводили храми, зокрема православний Святої Покрови у Ромнах та церкву Святої Трійці у с. Пустовійтівці. З ініціативи Фонду та за сприяння Президента України В. Ющенка цю перлину архітектури відбудовано. Освячення відбулося 2006 року.

Дбав кошовий і про розвиток землеробства в Україні, примножуючи кількість багатогалузевих господарств фермерського типу, сприяв розвитку торгівлі, послідовно займався освоєнням земель на Запорозжі.

ЧИ ДЕРЖАВНА СПРАВА — КОЗАЦЬКА СЛАВА?

Відродження історичної правди про козацьку добу, зокрема й на Сумщині, та увічнення пам'яті легендарної постаті останнього кошового отамана Запорозької Січі Петра Калнишевського — копітка робота, яка потребує чималих коштів і часу.

Політична автономія, демократичний лад на Запорозькій Січі дратували Російську монархію. Ліквідацію засад демократії розпочали зі знищення Гетьманщини (1764 р.), а завершили руйнуванням Запорозької Січі (1775 р.).

Калнишевського на вісімдесят шостому році життя ув'язнено (на понад двадцять п'ять років!) у Соловецьких казематах. Його мужність і лицарство стали хрестоматійними. Цьому велету духу зоріла могутня Україна, а своїм патріотизмом та жертвним служінням національній ідеї останній кошовий отаман Запорозької Січі здобув собі славу у віках.

Ініціативна група самотужки та разом із Фондом започаткувала й запроваджує туристичні маршрути місцями козацької слави (екскурсії на малу батьківщину Калнишевського і пошукові експедиції). Один із маршрутів проліг на далекі Соловки. Перші “цеглинки” цієї справи — встановлений на трасі “Київ—Суми” на перехресті коло Пустовійтівки пам'ятний знак у формі трикутника, на якому зазначено: “До с. Пустовійтівка — 2 км, до Запорозької Січі — 511 км, до Соловків — 1 551 км”.

Разом із творчим об'єднанням українських письменників “Варта” й військовим видавництвом Міністерства оборони України фонд розпочав упорядковувати військово-патріотичну бібліотеку для Збройних сил України: книжки “Лицар дикого поля” Д. Кулиняка, “Республіка козаків” Г. Нудьги, “Історія Смілого Феодосія Сахна” тощо.

2004 року делегація з України

побувала на Соловках. Біля камери, в якій утримували Петра Калниша, встановили бронзове погруддя кошового (з блакитного запорозького граніту), а в Соловецький музей-заповідник передали подарунки з батьківщини та вузлик землі з Пустовійтівки, взятої з того місця, де стояла хата Калнишевських.

У Сумах діє Клуб Петра Калнишевського. Тамешні краєзнавці, історики, художники, журналісти, письменники, представники сумського козацтва популяризують знання про долю та лицарство останнього кошового отамана Запорозької Січі.

Щоб увічнити пам'ять про Калнишевського, Фонд ініціював, а Кабінет Міністрів України розробив розпорядження “Про заходи щодо вшанування пам'яті Петра Калнишевського”. Було утворено організаційний комітет з підготовки та вшанування пам'яті кошового.

На виконання Розпорядження Президента України Віктора Ющенка “Про заходи щодо вшанування пам'яті останнього Кошового отамана Запорозької Січі Петра Калнишевського” від 14 листопада 2005 р. Фонд започаткував щорічне свято “Калнишева рада”,

Макет монумента Петру Калнишевському.
Автор Р. Синько

що набуло статусу Всеукраїнського. 2006 року в селі Пустовійтівці закладено “Калнишевський гай”.

16 березня 2006 року розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджено “План заходів з підготовки та відзначення 315-річчя від

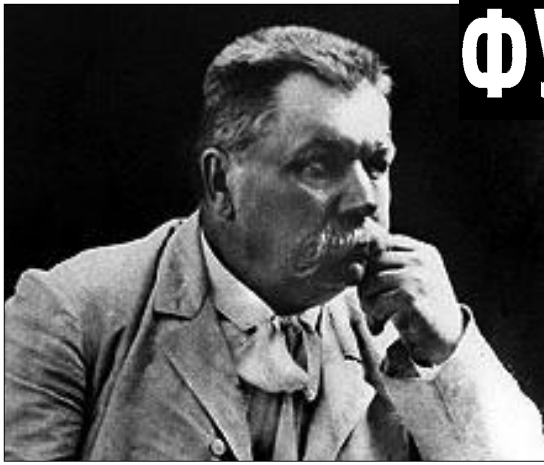
дня народження Кошового отамана Запорозької Січі Петра Калнишевського”. Це поштовпувало науково-дослідницьку та краєзнавчу роботу.

На жаль, не розв'язано ключової проблеми — впродовж кількох років не виконано доручення Президента України В. Ющенка щодо створення історико-архітектурного меморіального комплексу козацької слави “Батьківщина кошового отамана Петра Калнишевського” у с. Пустовійтівці.

На засіданні правління Фонду ім. Петра Калнишевського нещодавно обговорили й уточнили проєкт цього комплексу (автор — заслужений архітектор України, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка В. Гнезділов).

Український кінорежисер і скульптор Ростислав Синько, презентуючи макет майбутнього монумента Петрові Калнишевському, сказав: “Зважаючи на звитягу та мужність славного державника — символу українського козацтва Петра Калнишевського, було б доцільно спорудити меморіал, поєднавши пам'ятки скіфського часу, курган, стилізований під могилу Петра Калнишевського, пам'ятник кошовому та запроєктований пам'ятник жертвам Голодомору”.

Учасники зібрання звертаються до керівництва Сумської області та Роменського району з пропозицією підтримати ініціативу Президента України В. Ющенка щодо розвитку українського козацтва на 2006—2010 роки (окремий розділ проєкту — відродження козацьких столиць та облаштування місць розташування колишніх козацьких січей) і завершити спорудження меморіалу козацької слави на батьківщині Петра Калнишевського в селі Пустовійтівці на Роменщині.

Ігор КРОПИВНИЦЬКИЙ

Проект телеканалу "Інтер" "Великі українці" дістав неоднозначну оцінку в суспільстві. Мені як онуку славетного діяча культури і громадянина Марка Лукича Кропивницького, мистецтвознавцю, небайдужому до історії мого народу, хотілося б нагадати широкому загалу, ким був для України мій дід. На жаль, багато чого з життя М. Кропивницького нині забуто, дещо невідоме, ось чому про нього навіть не згадали, а під час голосування він опинився на 225 місці. Про життя і творчість Марка Кропивницького нема у шкільних програмах, дослідники майже зовсім не торкалися питання щодо його участі у боротьбі за національне відродження, тому ще й сьогодні більшість наших співвітчизників до кінця не усвідомлює, ким був для України Марко Лукич Кропивницький.

Створений Кропивницьким професійний театр упродовж багатьох років був одним з головних джерел культурного відродження нації, особливо якщо зважити на те, що більшість наших співвітчизників була в ті часи неписьменною і не мала змоги читати твори Тараса Шевченка, Марка Вовчка, Івана Франка, інших українських письменників. Театр М. Л. Кропивницького не лише дав поштовх для подальшого розвитку української культури, а й відіграв визначну суспільно-політичну роль у житті українців, став однією з важливих духовних підвалин, на яких через багато десятиліть потім було побудовано незалежну Українську державу.

Як продовжувач традицій Великого Коб-

ФУНДАТОР ТЕАТРУ СВІТОВОЇ СЛАВИ

заря, Кропивницький, відчуваючи загрозозу зникнення українського етносу, небезпеку розчинення його в панівній російській нації, все життя присвятив боротьбі за духовне визволення своєї уярмленої нації. Як драматург і актор палким мистецьким словом пробуджував національну свідомість народу, закликав його зберігати і відстоювати свої культурні надбання. Театр Кропивницького був тоді справжнім джерелом української культури, тією просвітницькою силою, яка несла правду в народ, займав визначне місце у її громадсько-політичному житті. До складу цього театрального колективу ввійшли відомі майстри української сцени, тоді ще актори-аматори й учні Кропивницького М. Заньковецька, М. Садовський, Л. Липницька, П. Саксаганський, І. Карпенко-Карий, Г. Затиркевич, М. Садовська-Барілотті. То були найкращі акторські сили українського народу, з яких Марко Кропивницький виплекав славнозвісних зірок світової сцени. Недарма сучасники називали його батьком українського театру.

За своє довге театральне життя Кропивницький зіграв понад 500 ролей українського, російського і західноєвропейського репертуару. Це були справжні шедеври сценічного мистецтва, в яких актор сягав глибини розкриття і розуміння сценічного образу. Він прагнув, щоб його побачили і почули в найвіддаленіших кутках країни.

Захоплено відзначали сучасники мову Кропивницького, а Іван Франко писав: "Такої чистої, блискучої всіма блисками поезії і гумору народної мови не у багатьох писателів лучиться побачити. Широкою струєю пливе тота мова в драмах Кропивницького, автор, очевидно, сам знає свій "дар слова" і любить переливами його чудесних красок і блисків. Пісні, жарти, приказки, вигадки, мов перли-самоцвіти, сиплються безкінечною многотою".

Кропивницький народив на Україні "професійне театральне лицедійство — театр". Вільям Шекспір 400 років тому створив те саме у Великій Британії, там його високо вшановано і увінчано з державною гідністю.

Україна має право не менше пишатися своїм першовідкривачем і вшанувати його на державному рівні.

Як свідчить історія, театр Кропивницького був смолоскипом непокори валуєвщині, радянщині, яка не посміла задушити театральну справу в Україні. У цьому сенсі — історична, революційна місія подвигу Кропивницького. Він не лише заклав фундамент театру, а й зробив його зброєю виховання громадянства на найкращих зразках національної драматургії, на основі глибокого пізнання історичного минулого нашого народу та по-народному мудрого пророцтва на майбутнє.

Кропивницький став справжнім лідером нації тих буремних для України часів, був на вістрі епохи. Столична петербурзька преса, де гастролював тоді театр, називала Кропивницького "сонцем України", вважала його після народного поета Шевченка найбільш улюбленим і популярним на своїй землі "батьком", таким, яким був Тарас Шевченко.

Вистави театру корифеїв у Петербурзі були тоді явищем незвичайним, презентацією української культури. Це викликало гарячі симпатії демократичного російського глядача, набуло гучної слави. Тодішня російська преса відзначала, що українці під режисурою Кропивницького на багато років випередили Художній театр Станіславського.

Драматургія Кропивницького тісно пов'язана з фольклором, із найкращими зразками української класичної літератури, зокрема з творчістю І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, Т. Шевченка, М. Гоголя. У ній відчутні також традиції світових майстрів слова В. Шекспіра, Ж.-Б. Мольєра, О. де Бальзака, О. Грибоєдова, О. Пушкіна, О. Островського, Л. Толстого, М. Некрасова.

Творча і громадська діяльність М. Л. Кропивницького позначена високим ідеалом моральності й патріотизму. Митець переймався трагічною долею свого народу, вбачаючи в ній історичну несправедливість і кривду. "В Україні мій милій і далі нема ні школи народної, ні журналі, і далі українську мову висміюють, не визнають, намагаються знищити... За віщо це? Невже за те, що предки наші встелили кистями і полили своєю кров'ю той

край, який називається благословенним і благодатним і який приєднався до спорідненого народу, як рівний до рівного? Образливо, боляче, тяжко!" "Несила більше терпіти гніт глуму, ганьбу поневолення духовного і морального, мовчати перед брутальним зневаженням людських прав, елементарної справедливості. Пора зрівняти українське слово в усіх правах з російським, бо тільки рідна мова, не обмежувана цензурою, дає можливість застосовувати пригноблені сили з користю і успіхом на благо рідної Вітчизни", — так звертався Кропивницький до тих, кому була дорога доля українського народу.

Він був щирим захисником прав і свобод свого народу, підтримував Шевченків заповіт, який вчив, "як душу гартувати, як шлях до правди віднайти, як волю в битвах здобувати і прямувати до мети". На цьому ґрунтувалася вся діяльність Кропивницького, який крізь усе життя проніс безмежну шану і любов до Великого Кобзаря. Він перший наблизив до серця людей полум'яне слово Тараса Шевченка. Із надзвичайною майстерністю читав його твори, що знаходили відгук у тисячах сердець зачарованих слухачів. На вечорах Шевченка "Слова про Яр Холодний розцвіли гарячі, про те, як стануть зрячими незрячі і правда говорила в них жива" (М. Рильський).

З ім'ям Кропивницького пов'язане перше публічне виконання присвяченої йому композитором Данилом Крижанівським пісні на слова Шевченка "Реве та стогне Дніпр широкий".

М. Л. Кропивницький був привітним до всіх і кожного. Він часто поступався своїм гонораром тим частиним аматорським трупам, де виступав, залюбки приймав у себе діячів культури і дозволяв їм жити на своєму хуторі Затишок роками, на повному пансіоні. Довгий час у нього жили родичі Тараса Шевченка, композитор Микола Лисенко, часто гостювали художники, актори, науковці. Хутір був тоді справжнім осередком культурного життя Слобожанщини. Кропивницький при нагоді допомагав усім нужденним — і бідним акторам, і селянам.

Усе життя Марка Лукича було прикладом громадянського подвигу.

МИКОЛА ЯКОВЧЕНКО ПОВЕРНУВСЯ В РІДНІ ПРИЛУКИ

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

Організаторами були Прилуцька міська рада, Чернігівське земляцтво в Києві та почесний громадянин Прилук, уродженець міста, нині успішний бізнесмен з Москви Юрій Коптев. Про його величезну благодійну допомогу рідному місту, насамперед у сфері духовності можна розповідати багато. Чи не найвагоміший його проект — торішнє відкриття пам'ятника Тарасові Шевченку в рідному місті. До цього можна додати видання цікавої краєзнавчої літератури про Прилуцьчину, журналу "Рідний берег", інші добрі справи. І ось втілено ще одну мрію Юрія Коп-

тева: в місті відкрито пам'ятник видатному українському акторові, уродженцю Прилук. Автор пам'ятника — український скульптор, голова Спілки художників України Володимир Чепелик (у співавторстві з сином Олексієм), архітектор Володимир Павленко. Чепелик — автор знаменитого пам'ятника Яковченку біля театру ім. І. Франка у столиці.

У Прилуках було не просто встановлено пам'ятник, а й проведено реконструкцію площі перед міським Палацом культури. Площу відтепер називатимуть Театральною. На свято з'їхалося багато гостей: завітав міський голова Юрій Беркут, голова Чернігівського земляцтва Києва Віктор Ткаченко, колеги Миколи Яковченка з Національного академічного театру ім. І. Франка, доктор мистецтвознавства, професор Київського національного університету театру, кіно і телебачення Ірина Матяш. Ірина — авторка двох недавно виданих книг про Миколу Яковченка, і разом з Чернігівським земляцтвом ініціювала Всеукраїнський конкурс юних аматорів сцени. Цього року перше таке творче змагання пройшло на теренах Чернігівщини, і переможцями стали молоді прилуцьчани — актори місцевого народного аматорського театру "Рампа" (керівник Анатолій Кизим). Першу премію здобула Оксана Швець. На святі бу-

ло підбито підсумки цього конкурсу з врученням переможцям призів. А ті зіграли сцену з п'єси Г. Квітки-Основ'яненка "Шельменко-денщик", показавши, що у славетного Яковченка на його рідній землі росте талановита зміна.

У Прилуки прибули столичні письменники. Працював торговий ряд "Письменики за прилавком", де автори продавали свої книжки, спілкувалися з читачами. Серед гостей були Юрій Покоальчук, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка Дмитро Стус.

Активний прилуцький просвітянин Ігор Павлюченко заснував ТОВ "Миколин дім",

Майстер народної творчості Катерина Карацук зі своїми вишивками

відкрив у місті літературно-мистецьку кав'ярню "За двома зайцями", що стала місцем спілкування просвітан і творчої інтелігенції. Планує створити музей видатного актора.

На святі презентували новий журнал "Прилуки. Фортеця". Цей культурологічний часопис на 96 сторінок (тексти дубльовано російською, деякі — англійською мовами) — справжній витвір поліграфічного мистецтва.

На святковій акції, що стала ярмарком народних талантів, було все — вистава Київського Молодого театру "За двома зайцями", концерти, виставки народної творчості (чудові вишивки не лише відомих майстрів, а й школярів), вернісажі художників, яких у Прилуках чимало. І на все це споглядав зі своєю незрівнянно теплою усмішкою великий сміхотворець Микола Федорович Яковченко, найбільш заслужений з усіх народних артистів і найбільш народний з усіх заслужених".

Актори Київського Молодого театру

Св. Серафим Саровський з ведмедем (графіка XIX).

Андрій ТОПАЧЕВСЬКИЙ

ТІЛЬКИ ДУРНІ СТРАШНІШІ

Продовження.
Поч. у ч. 3, 5, 8, 10, 12, 14, 17, 19 за 2008 р.

Ліпше наштовхнутись на ведмедицю, в якій відібрано ведмежат, аніж на дурня, коли він шаліє.

Приповідки, 17 : 12

Біблійні письменники згадують цих тварин з повагою і майже так само часто, як левів. Проте, “царя звірів” не бачено на берегах Йордану від часів Хрестових походів. Натомість б у р і в е д м е д і ще наприкінці XIX ст. населяли лісові масиви Європи й Азії, зустрічалися й на Близькому Сході. В усі часи вони були добре відомі мешканцям Святої Землі, Месопотамії та Єгипту; кажуть, ніби й досі ці звірі лякають самовпевнених мандрівників у горах Лівану. Та якщо рідкісного кедра ліванського вирощують у парках, то врятувати від повного знищення величезного (майже півтонни) хижого звіра значно складніше.

Втім, хижість його відносна. Крім риби і м'яса, харчується тим, від чого лев з презирством відвертається: жуками, мурашками, насінням, бульбами і корінням, навіть

молодими листочками рослин, а також медом бджіл, і не лише диких. Його цікавлять ягідні галлявини, грибні місця та старі колоди, під корою яких він знаходить личинки та черв'яків. Але особливо захоплюється медовими стільниками, хоч це йому дорого коштує, бо бджолоїної атаки боїться, як і всі теплокровні істоти. Ведмеже життя особливо цікаве турботою про нащадків. Три місяці вони залишаються у лігві й два роки — з матір'ю. Їх ростять за системою заохочень і покарань. При цьому пещення дістається найменшим, а ляпаси — підліткам, які не лише граються зі своїми молодшими братами й сестрами, а й стежать за їхньою безпекою, вчать знаходити їжу та поважати батьків. Тож молодий ведмідь, перш ніж покинути сім'ю, сам складає іспит на вихователя. При цьому ведмедиця вчить його ще й гамувати власну силу, бо удар лапою будь-кого залишить без голови, а тоді вже педагогіка зайва. Відчувши загрозу, мати самовіддано захищає ведмежат. У такому випадку вона становить смертельну небезпеку для необережної людини. “Тато” не бере участі у вихованні молоді; тільки заскочений біля своєї здобичі, він теж може помінатися ролями з мисливцем. За інших умов ці звірі уникають нас, навчені сумним досвідом багатьох попередніх ведмежих поколінь.

За гратами зоопарків їх і досі менше, ніж на волі. Отже, змагання з левами вони поки що виграють. Вважають, що у Сибіру та Північній Америці бурих ведмедів досить. Що ж до Європи, то у багатьох країнах вони зникли, а в решті їх захищають не первісні “табу”, а сучасні закони. В Україні на них давненько вже не полюють з дуже простої причини: 1928 року, як писав зоолог М. В. Шарлемань, умертвили останнього поліського ведмедя на Чернігівщині. Мабуть, це було неважко зробити, маючи багатозарядну рушницю. Але в XI столітті полювання на ведме-

ди каючи творити добро, пророк Амос (5 : 19) попереджає лицемірів, що Бог не прийме їхніх жертв і молитов, якими б ритуалами вони не прагнули догодити Йому: *Це все одно, якби хтось утік від лева і наскочив на ведмедя...* (Цей вислів, мабуть, — стародавній варіант нашої приказки “З вогню та й у полум'я” чи англійської “Зі сковорідки — у вогонь”). А у Другій книзі Царів є жадлива оповідь про двох ведмедиць, що роздерли хлопчиків, які насміхалися з пророка Єлісея (2 : 23—24). У душі старозавітних уявлень дикі звірі стають карою Божою; того разу волю Всевишнього довелось виконати ведмедицям. Чому саме їм?

Напевно, люті ведмедиці вважали незрівнянною, якщо вона стала прикладом дивного упокорення й злагоди у царстві Месії з пророцтва Ісаї (11 : 7): *Корова й ведмедиця будуть пастися вкупі, маленькі їхні лезатимуть разом, а лев, як віл, солому буде їсти. У неї найчастіше народжується двоє близнят, кожен завбільшки з пацюка, які разом важать ледве кілограм і тому потребують пильної уваги.* Ведмеже життя особливо цікаве турботою про нащадків. Три місяці вони залишаються у лігві й два роки — з матір'ю. Їх ростять за системою заохочень і покарань. При цьому пещення дістається найменшим, а ляпаси — підліткам, які не лише граються зі своїми молодшими братами й сестрами, а й стежать за їхньою безпекою, вчать знаходити їжу та поважати батьків. Тож молодий ведмідь, перш ніж покинути сім'ю, сам складає іспит на вихователя. При цьому ведмедиця вчить його ще й гамувати власну силу, бо удар лапою будь-кого залишить без голови, а тоді вже педагогіка зайва. Відчувши загрозу, мати самовіддано захищає ведмежат. У такому випадку вона становить смертельну небезпеку для необережної людини. “Тато” не бере участі у вихованні молоді; тільки заскочений біля своєї здобичі, він теж може помінатися ролями з мисливцем. За інших умов ці звірі уникають нас, навчені сумним досвідом багатьох попередніх ведмежих поколінь.

У видінні Даниїла (7 : 5) *звір, схожий на ведмедя*, виступає символом потуги Перської-мідійської імперії; три ребра, що стирчать з його пащі, означають майбутнє завойовання царем Кіром Лідії, Вавилонії та Єгипту, або просто ненажерливість. Закли-

каючи творити добро, пророк Амос (5 : 19) попереджає лицемірів, що Бог не прийме їхніх жертв і молитов, якими б ритуалами вони не прагнули догодити Йому: *Це все одно, якби хтось утік від лева і наскочив на ведмедя...* (Цей вислів, мабуть, — стародавній варіант нашої приказки “З вогню та й у полум'я” чи англійської “Зі сковорідки — у вогонь”). А у Другій книзі Царів є жадлива оповідь про двох ведмедиць, що роздерли хлопчиків, які насміхалися з пророка Єлісея (2 : 23—24). У душі старозавітних уявлень дикі звірі стають карою Божою; того разу волю Всевишнього довелось виконати ведмедицям. Чому саме їм?

Напевно, люті ведмедиці вважали незрівнянною, якщо вона стала прикладом дивного упокорення й злагоди у царстві Месії з пророцтва Ісаї (11 : 7): *Корова й ведмедиця будуть пастися вкупі, маленькі їхні лезатимуть разом, а лев, як віл, солому буде їсти. У неї найчастіше народжується двоє близнят, кожен завбільшки з пацюка, які разом важать ледве кілограм і тому потребують пильної уваги.* Ведмеже життя особливо цікаве турботою про нащадків. Три місяці вони залишаються у лігві й два роки — з матір'ю. Їх ростять за системою заохочень і покарань. При цьому пещення дістається найменшим, а ляпаси — підліткам, які не лише граються зі своїми молодшими братами й сестрами, а й стежать за їхньою безпекою, вчать знаходити їжу та поважати батьків. Тож молодий ведмідь, перш ніж покинути сім'ю, сам складає іспит на вихователя. При цьому ведмедиця вчить його ще й гамувати власну силу, бо удар лапою будь-кого залишить без голови, а тоді вже педагогіка зайва. Відчувши загрозу, мати самовіддано захищає ведмежат. У такому випадку вона становить смертельну небезпеку для необережної людини. “Тато” не бере участі у вихованні молоді; тільки заскочений біля своєї здобичі, він теж може помінатися ролями з мисливцем. За інших умов ці звірі уникають нас, навчені сумним досвідом багатьох попередніх ведмежих поколінь.

За гратами зоопарків їх і досі менше, ніж на волі. Отже, змагання з левами вони поки що виграють. Вважають, що у Сибіру та Північній Америці бурих ведмедів досить. Що ж до Європи, то у багатьох країнах вони зникли, а в решті їх захищають не первісні “табу”, а сучасні закони. В Україні на них давненько вже не полюють з дуже простої причини: 1928 року, як писав зоолог М. В. Шарлемань, умертвили останнього поліського ведмедя на Чернігівщині. Мабуть, це було неважко зробити, маючи багатозарядну рушницю. Але в XI столітті полювання на ведме-

ди каючи творити добро, пророк Амос (5 : 19) попереджає лицемірів, що Бог не прийме їхніх жертв і молитов, якими б ритуалами вони не прагнули догодити Йому: *Це все одно, якби хтось утік від лева і наскочив на ведмедя...* (Цей вислів, мабуть, — стародавній варіант нашої приказки “З вогню та й у полум'я” чи англійської “Зі сковорідки — у вогонь”). А у Другій книзі Царів є жадлива оповідь про двох ведмедиць, що роздерли хлопчиків, які насміхалися з пророка Єлісея (2 : 23—24). У душі старозавітних уявлень дикі звірі стають карою Божою; того разу волю Всевишнього довелось виконати ведмедицям. Чому саме їм?

«З БОЖОГО САДУ»

міром, подробиці ж, намалював-таки, намалював-таки, намалював-таки північної ведмедиці, кінний мисливець намагається вдарити його рогиною. Пригадавши “лютого звіра” з “Повчання” Володимира Мономаха, можна схилитися до думки, що людину разом з конем повалив саме ведмідь, якби там не йшлося про його стрибок на вершника. Але попереднє речення “ведмідь мені при самому коліні пітник прокусив” коментарів не потребує, як звичайний випадок на князівських ловах.

Нині колишні господарі лісів ще водяться у наших Карпатах. Там їх зовсім небагато — близько 30. Бурих ведмедів внесено до Європейського Червоного списку звірів, що перебувають під загрозою зникнення. Ще одне порівняння з левами?

Але ведмедеві теж належав титул “царя звірів”! На крайній Півночі — білому, у лісових краях — нашому, бурому. Зовні незграбний, з короткими ногами, широкою головою і маленькими очима, він нічим, крім ревіння, не виявляє свого настрою і намірів. Та це — не іграшковий пухнастий “мишко” або персонаж анімаційного фільму. Насправді ж, попри свою велику вагу та уявну к्लीшоносність, ведмідь, якщо потрібно, виявляє спритність і хуткість, перепливає річки, видряпується на гірські схили та дерева, а кіт-тявою лапою валить на землю дикого вепра. Як “господаря” лісів, містичного розпорядника полювань, ведмедя споконвіку шанує багато народів.

Колись він був культовою твариною європейців, зокрема давніх греків, германців і слов'ян. Звичай вбиратися для ритуальних дій у ведмежі шкури відійшов у минуле з настанням ери християнства, але й досі під час весіль, зимових свят, на Масницю учасники забав одягаються “ведмедами”, вивертаючи кожухи й шапки; далі “ряджені” діють за традиційним сценарієм, зображуючи “полювання”, напад на “корівку” або комічні сцени, зміст яких залежить від фантазії присутніх. Схожі звичаї, пов'язані з образом “лісового господаря”, збереглися у поляків, словаків, але найбільше — у наших карпатських горян. Вважали, що згадувати вголос про нього небезпечно, і тому називали звіра “вуйко”, “бурмило”, “лісовий чоловік”, іноді поблажливо — “Михайло”, “Мишко”... А ось прізвище Медвідь свідчить про давність і навіть шляхетність родоvodu, бо якщо колись, попри заборону, наважилися назвати людину таким ім'ям, то вона, напевно, на це заслуговувала.

..У контексті Старого Завіту стає зрозумілою на диво сучасна, сповнена уїдливого гумору прадавня Соломонова приказка про страшний ризик для того, хто зрелюється бовдура. Премудрий цар дохідливо пояснює, що дурнів краще не чіпати — як, до речі, й диких ведмедів.

● УКРАЇНСЬКІ СИМВОЛИ

Микола ДМИТРЕНКО

СОСНА — символ світового дерева, дерева життя; плодючості; витривалості, сили характеру; безсмертя; самотності, туги. Стовбур із кроною — символ фалоса. Соснові шишки символізують чоловічу силу, плодючість. Сосна буває заввишки до 50 м, морозостійка до -65°С. Середній вік — 300—500 років. Відоме давнє обрядове використання сосни. Зокрема, у весільному обряді дерево (гілки з нього) використовували як гільце (вильце, різка), що його прикрашали в дівич-вечір: *“На городі сосна золотом обросла. //Золото зберіте, гільце вберіте”*. До гільця співали:

*Ой сосно, сосно зелена,
Де ти, сосно, росла?
Дунаєм-водою припливла,
У молоді на столі зацвіла.*

Мотиви горіння, палання сосни у відомій пісні також пов'язані з одруженням (*“Горіла сосна, палала, //Під нею дівчина стояла...”*). Цей образ спочатку зустрічається у веснянках, гаївках, до горіти — означає закохуватись, гасити водою — стримуватися. Проте тут простежується жартівливий мотив (образ решета: *“Скільки в решеті водиці, //Стільки у дівчат правдиці”*):

Бура соснонька горіла,

НЕ ХИЛИСЯ, СОСНО

*Під нею ми дівонька сиділа,
Решітцем водицю носила
Та буру сосноньку гасила.*

Щодо іншого мотиву горіння сосни і спалення під нею дівчини, то, здається, досі не розкрито символічного змісту цих образів. М. Костомаров та Я. Коллар вважали цей сюжет дуже давнім, таким, що, можливо, належить до міфічного періоду й означає принесення дівчини в жертву, покарання за втрачену цноту або за чари. Натомість у весільному обряді, вважав М. Костомаров, нема такого сумного значення, як у піснях. З образом сосни пов'язано стан самотності:

*Не хилися, сосно, бо й так мені тошно;
Не хилися, гілко, бо й так мені гірко.*

Образ дерева відображено в народних загадках, приказках, порівняннях: “Всі пани скинули жупани, а один пан не скинув жупан”, “Усі пани посиділи каптани, одна пані у каптані”; “Зелений, як у сосни гілки”, “Вчепився, як смола до сосни”.

У художній літературі, малярстві образ сосни досить поширений. Леся Українка через образ сосни передала важкий емоційний стан, зажуру. Через контраст весни — зими передано нездійснення мрій, нерозв'язність тяжкої зимової думи:

*З вітром весняним сосна розмовляла
Вічно зелена сосна.
Там я ходила і все вислухала,
Що говорила вона.
Ой не “зеленого шума” співала
Вічно смутная сосна...
Ні, не “зеленого шума”!
Чулася в гомоні тяжка зимовая дума.*

Образ дерева-оберега, розрадниці, вірної подруги життя описав Григорій Тютюнник у романі “Вир”: “Дорош сидів, обнявши сосну, і тихо розказував їй: “Як же мене не вбило кулею?...” А сосна йому відшпитувала: “Я тобі живиці дам. Я наживлю тебе земною силою...”

Всебічну характеристику сосни з погляду образів-символів подав І. Драч:

*Старезна струна, басова, мідяна,
А крона корони, гірка й медяна,
Зеленою мамою в хмарах застигла
На сонячних карих розжарених тиглях.
Стоїчно, велично шумить шумовицю,
У венах підкірних бурштинить живицю.
Грудаста, сучкаста, вітарно стосвічна
Посестра вічності — княжна потойбічна.*

У вірші, присвяченому Григору Тютюннику, в образі “соснової кошулі” прочитуємо тотальну заборону говорити правду, це своєрідна труна, в якій її ховають: *“Рано ж як одягати //На Правду соснову кошулю...”*

Ліна Костенко констатує:
*Сосновий ліс перебирає струни
Над берегами вічної ріки.*

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

2 червня в Києві в Будинку офіцерів відбудеться ювілейний літературно-мистецький вечір з нагоди 80-річчя лауреата Національної премії ім. Т. Шевченка, композитора, керівника хору “Гомін” (колективного члена товариства “Просвіта”) Леопольда Яценка. Початок о 18.00.

ВІЗУАЛЬНО РОЗКУТА, ВОНА ПРАГНЕ ВРАЖЕНЬ...

Днями в Українському домі міжнародна громадська організація “Жінка третього тисячоліття” представила благодійну виставку “Світ очима жінки”. Благородна мета: допомога дітям, хворим на тяжку генетичну недугу муковісцидоз — і деяка розмитість концепції. Можливо, під одним дахом реально поєднати фотографію, живопис, графіку та інсталяцію, але це завжди справа міри і витриманого добору творів. Вінегретний невиважений підхід компроментує “жіноче око”.

подорожує, релаксує, а на дозвіллі грається фотооб'єктивом. У неї пильний і зацікавлений погляд, бо поки що цей світ для неї новий. Пані — першовідкривач. Як-от поп-співачка Світлана Лобода, яка “захворіла” на країну контрастів — Індію.

Відома американська письменниця Сьюзен Зонтаг в есеїстичній книзі “Про фотографію” пише: “Спочатку професійна фотографія здебільшого означала класовий туризм у широкому розумінні, а більшість фотографій поєднувала огляди соціальних злид-

нів з портретами відомих осіб або товарів і дослідженнями голої натури. У таких контрастах немає нічого дивного чи непослідовного.

Бідність не сюрреалістичніша за багатство; тіло в лахмітті не сюрреалістичніше за принцесу, вбрану для балу, або голісінького нудиста. Сюрреалістична дистанція, яку визначає і долає сам фотограф: і соціальну, і темпоральну...”

Найбільше Лободу вразили злидні Індії. Особливо красиві обличчя жебраків. Закон шоу-бізнесу гласить, що красиве лице — товар. А тут, у старому Делі, він спокійно тиняється в лахмітті за простягнутою рукою... Фотограф вловила голу натуру країни, яка і в злиднях вміє бути щасливою. Добре, що об'єкти Світлани був швидшим за її думку. То вже потім вона розчулилась і понадписувала до світлин сентиментальні “соціалки”.

Серед “мандрівних” світлин Ірини Го-

робець, президента видавничого дому “Міжнародний туризм”, виокремлюється фотопортрет матері Івана Миколайчука. На презентації авторка урочисто подарувала світлинку вдові українського актора й режисера Марії Миколайчук.

Роботи решти митців й аматорів теж підкреслюють, що жінка подорожує. Візуально розкута, вона прагне вражень. Лише невідомо для чого... Як стимулянта творчої фантазії чи як солодку пігулку від будня?

Традиційні підвалини сьогодні настільки розмиті, що слово “берегиня” звучить неприродно. Принаймні його первинний, тисячоліттями напрацьований зміст. Змінюється світ — змінюється жінка. На її розкутість впливають толерантні кордони глобалізації, які на підсвідомому рівні забивають гвіздочки принуки: будь чемною з іншою нацією й расою, з їхньою культурою, віросповіданням та статевою орієнтацією. Довкілля стає картатим і хаотичним. Здається, що його живу демократичну аморфність стримує тільки світова банківська система. Ось так: епоха глобалізації однією рукою дає, а другою відбирає...

Уляна ГЛІБЧУК
Фото Олесь ДМИТРЕНКА

Ось начебто вже третє тисячоліття, і “бахнув гендер”, за спостереженням письменника Юрія Винничука, а наше жіноцтво ніяк не може виробити власне ставлення до цього “вибуху”. Манірно підтискає губки або зодягає личину ділової “лейди”, прагне рівності або вимагає жоноцентричного пошанівку... І начебто з іронічною недовірою ставиться до слова “фемінізм”, але не проти, щоб вичавити з нього всі корисні принади. Веду до того, що наша пані — ще в пошуках свого суспільного образу. Про це свідчить і виставка в Українському домі. Найбільше було представлено фоторобіт. Миттєвий погляд через фотооб'єктиві Вікторії Чекалкиної, Лілії Вітер, Світлани Лободи, Ірини Горобець, Світлани Савельєвої. У мене їхні світлини викликали відчуття гри, навіть забави. Недарма ж організатори, розвиваючи думку про певні жіночі досягнення, зацентрували на слові “мандри”. Пані

Президент МГО “Жінка III тисячоліття” Лідія Лісімова

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

В. о. головного редактора
Валентина ДАВИДЕНКО

Редколегія
Любов ГОЛОТА,
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор

Уляна ГЛІБЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosivity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301222
Наклад — 24000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

